

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя

Кафедра психології та соціального забезпечення

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Перший (бакалаврський)

рівень вищої освіти

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Галузь знань – 23 Соціальна робота

Спеціальність – 232 Соціальне забезпечення

Освітньо-професійна програма – «Соціальне забезпечення»

Виконала: студент IV курсу, групи СЗ-2

_____ А. О. Прищепа
Підпис

Керівник:

к.е.н.

_____ І. А. Войналович
Підпис

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та
соціального забезпечення

_____ М. О. Оксютович
Підпис

_____ 2025 р.

Житомир, 2025

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної роботи «Соціальна політика в системі державного управління»

Студентка: Прищепа Анастасія Олексіївна

Керівник: к.е.н. Войналович Ірина Анатоліївна

Кваліфікаційна дипломна робота включає 86 сторінок, 9 таблиць, 7 рисунків, перелік джерел посилання складає 81 найменування.

Ключові слова: соціальна політика, соціальне забезпечення, державне управління, органи місцевого самоврядування, соціально вразливі групи населення.

Об'єктом дослідження є соціальна політика в системі державного управління України.

Предметом дослідження є механізми реалізації соціальної політики на державному та місцевому рівнях, зокрема в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

За результатами дослідження можна зробити висновки, що система соціальної політики в Україні потребує комплексного удосконалення з урахуванням сучасних викликів, спричинених війною та соціально-економічною нестабільністю. Найбільш ефективними напрямками поліпшення є підвищення адресності соціальної підтримки, цифровізація процесів надання соціальних послуг, удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії та розширення можливостей місцевих органів влади у прийнятті рішень. Важливо також забезпечити стійке фінансування програм соціального захисту, створити умови для ефективної реабілітації та інтеграції постраждалих верств населення, а також підвищити прозорість та підзвітність інституцій, що відповідають за реалізацію соціальної політики.

Одержані результати можуть бути використані для підвищення ефективності реалізації соціальної політики в системі державного управління, зокрема шляхом удосконалення механізмів соціального захисту, матеріали роботи можуть бути корисними для науковців, фахівців з державного управління та студентів, які досліджують проблематику соціальної політики в Україні.

Студент _____ Прищепа А.О.

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту ____ 2025 р.

Я, Прищепа Анастасія Олексіївна, цим засвідчую, що представлена до захисту кваліфікаційна робота виконана на основі власних наукових досліджень. текст не містить доробку інших дослідників без відповідних посилань на їх праці.

Я попереджена про те, що буду недопущена до захисту, а в разі отримання диплому – буду позбавлена його відповідно до чинного законодавства України.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	6
1.1. Соціальна політика як складова державного управління	6
1.2. Основні напрями та інструменти соціальної політики держави.....	13
1.3. Нормативно-правова база та інституційне забезпечення соціальної політики	25
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ	34
2.1. Характеристика діяльності Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради	34
2.2. Фінансове забезпечення соціальної політики в системі державного управління	40
2.3. Особливості реалізації соціальної політики Департаментом соціальної політики Житомирської міської ради.....	47
2.4. Напрями поліпшення соціальної політики в системі державного управління	60
Висновки до розділу 2	72
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена сучасними викликами, які постають перед українським суспільством в умовах війни, економічної нестабільності та соціальної напруги. Соціальна політика є ключовим інструментом реалізації функцій держави щодо забезпечення добробуту громадян, гарантування соціальних прав і зменшення рівня нерівності. Вона визначає механізми надання соціальної допомоги, пільг, компенсацій, а також створення умов для гідного життя усіх верств населення, зокрема найуразливіших – осіб з інвалідністю, пенсіонерів, безробітних, внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та їхніх родин.

У контексті війни в Україні соціальна політика набула нового значення та потребує перегляду підходів до управління соціальними процесами. Зростання потреб у соціальному захисті, зруйнована інфраструктура, масова міграція та втрата джерел доходів населення вимагають від держави швидких та ефективних дій. Саме через систему державного управління реалізуються стратегії підтримки громадян, відновлення соціальної справедливості та забезпечення стабільності в суспільстві. У цьому аспекті важливо створити прозорі, гнучкі й орієнтовані на потреби людей механізми соціальної допомоги.

З огляду на євроінтеграційні прагнення України, важливо також гармонізувати соціальну політику з європейськими стандартами. Це вимагає глибокого аналізу існуючих проблем, удосконалення нормативно-правової бази, посилення інституційної спроможності державних органів та впровадження новітніх підходів у сфері державного управління. Саме тому дослідження сучасного стану соціальної політики в системі державного управління є вкрай важливим як у науковому, так і практичному вимірі.

Мета дослідження – визначити сучасний стан, особливості реалізації та напрями вдосконалення соціальної політики в системі державного управління України з урахуванням діяльності органів місцевого самоврядування та

державних установ на прикладі Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

- розкрити сутність соціальної політики як складової державного управління та охарактеризувати її основні напрями й інструменти;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення соціальної політики в Україні та оцінити ефективність функціонування відповідних інституцій;
- вивчити сучасні підходи до реалізації соціальної політики в державних установах України;
- дослідити діяльність Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради як приклад реалізації соціальної політики на місцевому рівні;
- визначити основні проблеми, які перешкоджають ефективній реалізації соціальної політики в Україні;
- розробити практичні пропозиції щодо вдосконалення механізмів реалізації соціальної політики в системі державного управління.

Об'єктом дослідження є соціальна політика в системі державного управління України.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти реалізації соціальної політики на державному та місцевому рівнях, зокрема в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних **методів дослідження**, що дали змогу всебічно розкрити тему та досягти поставленої мети: аналіз і синтез – використано для опрацювання наукової літератури, нормативно-правових актів та аналітичних матеріалів з метою узагальнення підходів до розуміння сутності соціальної політики в державному управлінні; індукція та дедукція – застосовувалися для формулювання висновків на основі окремих фактів та положень соціальної політики, а також для логічного узагальнення практики реалізації соціальних програм; порівняльний аналіз – дав змогу порівняти ефективність соціальної політики на рівні державних установ та місцевого

самоврядування, зокрема на прикладі Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради; емпіричні методи, зокрема аналіз документів і звітів, були застосовані для вивчення офіційних матеріалів, статистичних даних, рішень органів влади щодо реалізації соціальної політики та соціального забезпечення; системний підхід – дозволив розглянути соціальну політику як комплексну, багаторівневу систему в межах державного управління, виявити зв'язки між її елементами та чинниками впливу.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів у процесі удосконалення механізмів реалізації соціальної політики в системі державного управління України. Запропоновані у роботі напрями вдосконалення діяльності органів влади, зокрема на прикладі Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради, можуть бути використані під час розробки місцевих соціальних програм, покращення інституційної взаємодії та оптимізації процесів надання соціальних послуг.

Матеріали дослідження можуть бути корисними для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, які займаються питаннями соціального забезпечення, страхування та підтримки вразливих верств населення. Крім того, результати роботи можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців у сфері публічного управління, соціального забезпечення, а також у рамках підвищення кваліфікації державних службовців.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 81 найменування, 9 таблиць, 7 рисунків. Загальний обсяг роботи складає 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Соціальна політика як складова державного управління

Соціальна політика є однією з основних складових державного управління, що визначає напрямки та механізми взаємодії держави з громадянами, зокрема у сферах соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти та праці. Вона спрямована на забезпечення соціальної справедливості, зниження нерівності, покращення якості життя населення та створення умов для сталого соціально-економічного розвитку. Розробка ефективної соціальної політики є важливою умовою для забезпечення стабільності в суспільстві, підвищення рівня соціального захисту та збереження соціальної безпеки, що в свою чергу сприяє розвитку держави в цілому.

Соціальна політика у сфері державного управління – це цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямована на реалізацію публічної політики, забезпечення законності, ефективного функціонування соціально-економічних систем та задоволення потреб громадян. Воно охоплює планування, організацію, контроль та координацію дій у різних сферах суспільного життя з метою досягнення суспільного блага [38, с.114].

У цьому контексті об'єктом соціальної політики виступає населення в цілому, а також його окремі соціальні групи, зокрема вразливі категорії громадян – пенсіонери, люди з інвалідністю, малозабезпечені, безробітні, діти, внутрішньо переміщені особи тощо. Ці групи потребують підтримки з боку держави для забезпечення гідного рівня життя, соціального захисту та інтеграції в суспільство.

Суб'єктами соціальної політики є держава в особі органів законодавчої та виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також інші

інституції, такі як громадські організації, профспілки, благодійні фонди, міжнародні організації. Усі вони беруть участь у формуванні, впровадженні та реалізації заходів соціального захисту, виступаючи посередниками між суспільством і механізмами державного регулювання.

Маршалл Т., британський соціолог, визначив соціальну політику як комплекс державних заходів, спрямованих на забезпечення соціального громадянства. На думку Маршалла Т., соціальна політика – це засіб, за допомогою якого держава забезпечує доступ до базових послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту та соціальне забезпечення, щоб гарантувати добробут усіх своїх громадян. Вона виходить за рамки суто економічних положень, зосереджуючись на ширшій ідеї соціальних прав та рівних можливостей [76, с. 5].

Еспінг-Андерсен Г., відомий данський соціолог, ввів поняття «режим держави загального добробуту» для класифікації різних підходів до соціальної політики в різних країнах. Він стверджував, що соціальна політика слугує механізмом подолання провалів ринку та нерівності, спрямованим на забезпечення людей соціальним захистом через баланс перерозподілу, регулювання та надання соціальної допомоги [73, с. 66].

У своїй фундаментальній праці про соціальну політику Віленський і Лебо стверджували, що соціальна політика займає центральне місце в процесі державного управління, слугуючи ключовим інструментом для управління соціальними змінами в сучасних суспільствах. Вони визначили соціальну політику як колективні зусилля державних інституцій, спрямовані на задоволення економічних і соціальних потреб населення, вирішення таких проблем, як безробіття, бідність та охорона здоров'я. Для Віленського та Лебо адміністрування соціальної політики передбачає як прямі дії держави, так і координацію різних соціальних програм для підтримки соціальної стабільності [69, с. 45].

Тітмусс Р., британський дослідник соціальної політики, розглядав соціальну політику як необхідний елемент державного управління, що формує

розподіл добробуту в суспільстві. Він стверджував, що соціальна політика виходить за рамки надання фінансової допомоги, підкреслюючи роль держави у зміцненні соціальної солідарності, турботи про громаду та колективної відповідальності. Тітмусс Р. вважав, що системи соціального забезпечення повинні бути розроблені таким чином, щоб сприяти людській гідності, соціальній інтеграції та рівному доступу до ресурсів [79, с. 44].

Бурдьє Р., французький соціолог, стверджував, що соціальна політика є інструментом державного управління, який формує розподіл влади та ресурсів у суспільстві. Бурдьє Р. підкреслював роль соціальної політики у підтримці або подоланні соціальної нерівності через її вплив на освіту, соціальне забезпечення та ринки праці. Він стверджував, що соціальна політика часто відображає інтереси домінуючих соціальних груп, увічнюючи існуючі владні структури [77, с. 15].

Коммонс Дж., американський економіст і соціолог, сформулював поняття соціальної політики як найважливішого аспекту державного управління, що передбачає колективне прийняття рішень для вирішення соціальних та економічних проблем, з якими стикаються окремі особи та громади. Коммонс Дж. підкреслював важливість соціальної політики в регулюванні ринків праці, забезпеченні соціального страхування та пом'якшенні негативних наслідків індустріального капіталізму. Він розглядав соціальну політику як динамічний процес, що розвивається у відповідь на зміну соціальних потреб та економічних умов [81, с. 93].

Серед українських науковців (табл. 1.1) варто зазначити дослідження Крюкова О., який підкреслює, що соціальна політика є необхідною умовою функціонування соціальної держави, адже вона спрямована на забезпечення добробуту громадян і мінімізацію соціальних ризиків, що виникають в умовах економічних та соціальних нерівностей.

Особливої актуальності соціальна політика набуває в періоди соціально-економічних викликів, коли виникає потреба у підтримці вразливих верств населення, стабілізації ринку праці та посиленні механізмів соціальної

відповідальності. Таким чином, соціальна політика постає як важливий чинник сталого розвитку, що забезпечує суспільну згуртованість і зменшує ризики соціальної дестабілізації.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення поняття «соціальна політика» в науковій літературі

№ з/п	Автор	Визначення соціальної політики	Ключові аспекти
1.	Крюков О. І. [32]	Необхідна умова функціонування соціальної держави, спрямована на добробут, мінімізацію ризиків, соціальну справедливість.	Захист вразливих груп, рівність, доступ до послуг, соціальна мобільність.
2.	Моторнюк У. І. [39]	Ключова складова державного управління, що забезпечує гідний рівень життя, соціальний захист, трудові відносини.	Рівність, солідарність, безпека, розвиток.
3.	Бондаренко С.М. [5]	Засіб регулювання соціальних відносин і вирішення проблем (бідність, нерівність), у контексті сталого розвитку.	Соцзахист, підтримка вразливих, активні та пасивні заходи, відповідність стандартам ЄС.
4.	Смагло О.В. [57]	Забезпечує реалізацію прав, розвиток потенціалу та соціальну безпеку. Гармонізація економічних і правових процесів.	Зайнятість, охорона здоров'я, боротьба з конфліктами, гідне існування.
5.	Чорна Л. О., Кудлаєнко С. В. [65]	Визначає методи та стратегії забезпечення добробуту громадян. Інструмент адаптації до глобальних викликів.	Реформування, адаптація, міжнародна конкуренція, відкритість економік.
6.	Слюсаренко К. В. [56]	Умова соціального захисту та інтеграції структур. Потребує реформ в умовах скорочення витрат на захист.	Євроінтеграція, боротьба з демпінгом, стабільність ринку праці.
7.	Мних М. В. [38]	Забезпечує демографічну стабільність, ефективний соціальний захист і боротьбу з соціальними проблемами.	Демографія, здоров'я, боротьба з залежностями, стабільність.

Джерело: складено автором на основі [5; 32;38; 39; 56; 57; 65]

Соціальна політика реалізується через систему державних програм, механізми перерозподілу національного багатства, надання соціальних послуг та виплат, що забезпечують захист найуразливіших верств населення. Без

ефективної соціальної політики неможливо створити умови для комфортного та упевненого існування громадян, адже саме через такі механізми держава має забезпечити справедливість, рівність та стабільність у суспільстві. Розвинена соціальна політика повинна створювати передумови для розвитку соціальної мобільності, доступу до освіти, охорони здоров'я, а також для підтримки соціальної інтеграції всіх громадян, незалежно від їх соціального статусу чи економічного становища [32, с. 31].

На думку Моторнюк У., соціальна політика є ключовою складовою функціонування соціальної держави, оскільки забезпечує виконання головних завдань державного управління в різних сферах суспільного життя. Вона сприяє створенню системи соціального захисту, регулюванню трудових відносин, а також забезпеченню гідного рівня життя для громадян. Тільки через ефективну соціальну політику можна реалізувати принципи рівності, справедливості та солідарності, що є основою соціальної держави, де кожна людина відчуває себе в безпеці та комфорту, а також має рівні можливості для розвитку [39, с. 24].

Бондаренко С. зауважує, що соціальна політика є важливою складовою функціонування соціальної держави, оскільки вона забезпечує регулювання соціальних відносин та вирішення нагальних проблем суспільства, таких як бідність, нерівність доходів, соціальна незахищеність. В умовах глобалізації та інтеграційних процесів соціальна політика спрямована на досягнення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку. Вона має на меті не тільки досягнення матеріального благополуччя, а й забезпечення рівня життя населення, що відповідає стандартам міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу. Соціальна політика включає активні заходи, такі як соціальний захист, підтримка вразливих верств населення, створення умов для зайнятості, а також пасивні механізми, спрямовані на компенсацію соціальних ризиків, таких як пенсії, субсидії та соціальні допомоги [5].

За Смагло О., соціальна політика є ключовою умовою функціонування соціальної держави, оскільки вона забезпечує реалізацію прав і потреб

людини, сприяє розвитку соціального потенціалу та збереженню соціальної безпеки. Вона включає в себе комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня життя населення, забезпечення зайнятості, розвитку освіти та медицини, боротьбу з бідністю та соціальними конфліктами. У контексті соціально орієнтованої економіки соціальна політика також має на меті формування стабільних соціальних умов, що забезпечують гідне існування кожного громадянина через гармонізацію економічних, соціальних та правових процесів [57, с. 71].

Чорна Л. і Кудлаєнко С. стверджують, що соціальна політика є основним елементом функціонування соціальної держави, адже вона визначає напрямки, методи та стратегії забезпечення добробуту громадян. У контексті глобалізаційних тенденцій та посилення міжнародної конкуренції соціальна політика стає важливим інструментом для забезпечення соціального захисту населення. Відкритість національних економік і посилення економічної взаємозалежності між державами змушує країни активно адаптувати свої соціальні політики, враховуючи виклики, що виникають через нерівність у рівнях життя та соціальному захисті. Україна, зокрема, стикається з необхідністю реформування своєї соціальної політики для забезпечення стабільного розвитку та підтримки громадян, намагаючись адаптувати досвід інших країн до своїх реалій [65, с. 17].

Слюсаренко К. зазначає, що соціальна політика є необхідною умовою функціонування соціальної держави, оскільки вона забезпечує соціальний захист громадян і сприяє інтеграції економічних, соціальних та інституціональних структур. В умовах Європейського Союзу, незважаючи на різноманітність національних систем соціального захисту, спостерігається тенденція до зменшення витрат на соціальний захист та скорочення рівня заробітної плати в ряді країн. Враховуючи ці виклики, необхідно проводити реформи соціальної політики для забезпечення рівності, справедливості та стабільності на ринку праці, а також для подолання соціального демпінгу та

нерівності, що стає актуальним в контексті європейської інтеграції та змін на глобальному рівні [56, с. 81].

У дослідженні Мних М. зазначається, що соціальна політика є необхідною умовою функціонування соціальної держави, оскільки вона забезпечує збереження і зміцнення демографічного потенціалу країни, протидію кризовим демографічним процесам, а також створення ефективної системи соціального захисту, яка охоплює фізичне та духовне здоров'я громадян. Важливою складовою є боротьба з соціальними проблемами, такими як алкоголізм, наркоманія, бездоглядність, безпритульність та бродяжництво серед дітей і підлітків. Всі ці напрямки діяльності сприяють соціальній стабільності, формують умови для розвитку людського потенціалу та підтримують соціальну справедливість, що є основою соціальної держави [38, с. 115].

Рис. 1.1. Місце соціальної політики в системі державного управління

Джерело: розроблено автором

Отже, соціальна політика є важливою складовою державного управління, що визначає напрямки та механізми забезпечення соціальної справедливості, рівності та підтримки громадян у різних сферах життєдіяльності (рис. 1.1). Вона включає заходи, спрямовані на забезпечення гідних умов життя, доступу до освіти, охорони здоров'я, праці, а також на підтримку вразливих груп населення. Розробка та реалізація ефективної соціальної політики дозволяє зменшити соціальні ризики, покращити добробут громадян і створити умови для стійкого розвитку країни.

1.2. Основні напрями та інструменти соціальної політики держави

Основні напрями та інструменти соціальної політики спрямовані на забезпечення соціальної рівності, справедливості та підтримки громадян у різних сферах життя. До них належать забезпечення доступу до освіти, медичних послуг, соціального захисту, а також підтримка зайнятості, пенсійної системи та соціальної інклюзії (рис. 1.2). Інструменти соціальної політики включають законодавчі ініціативи, бюджетні програми, фінансову підтримку вразливих груп населення та механізми стимулювання соціальної відповідальності як на рівні держави, так і на рівні громадських організацій і підприємств. Успішна реалізація цих напрямів сприяє стабільності суспільства та підвищенню якості життя громадян.

Доступ до охорони здоров'я є одним із ключових напрямів соціальної політики, що має на меті забезпечити всіх громадян необхідною медичною допомогою незалежно від їхнього економічного чи соціального становища. Основна ідея універсальної медичної допомоги полягає в усуненні фінансових та системних бар'єрів, які перешкоджають отриманню базових медичних послуг. Це охоплює профілактичну допомогу, діагностику, лікування та реабілітацію. Пріоритетність доступу до охорони здоров'я є проявом

зобов'язання держави дбати про добробут населення та утверджувати соціальну справедливість і рівність [67, с. 451].

Рис. 1.2. Основні напрями соціальної політики держави

Джерело: розроблено автором на основі [78, с. 5]

Важливим елементом цього напрямку є розбудова та підтримка системи охорони здоров'я, яка фінансується з державного бюджету та гарантує базовий пакет медичних послуг для всіх. Такі системи зазвичай фінансуються за рахунок податків і керуються державними установами, що дозволяє надавати медичну допомогу безоплатно або за доступною ціною. Профілактична медицина також відіграє важливу роль у забезпеченні доступності охорони здоров'я. Соціальна політика підтримує реалізацію таких ініціатив, як кампанії з вакцинації, скринінгові обстеження, просвітницькі програми з охорони здоров'я та заходи щодо поліпшення стану довкілля. Метою цих заходів є зменшення захворюваності, виявлення хвороб на ранніх стадіях і формування здорового способу життя.

Рівний доступ до охорони здоров'я передбачає особливу підтримку вразливих категорій населення, таких як літні люди, діти, особи з інвалідністю та малозабезпечені. Соціальна політика часто передбачає спеціальні програми

та субсидії для задоволення їхніх специфічних потреб. Наприклад, можуть фінансуватися будинки для людей похилого віку, програми охорони материнства або забезпечення безоплатними ліками для лікування хронічних хвороб. У результаті ефективна система охорони здоров'я, що підтримується дієвою соціальною політикою, сприяє формуванню більш здорового, стійкого та продуктивного суспільства.

Освіта та розвиток молоді є важливим напрямом соціальної політики, спрямованим на забезпечення довгострокової соціальної мобільності, зменшення нерівності та формування більш інклюзивного суспільства. Гарантуючи рівний доступ до якісної освіти, уряди надають людям можливість реалізувати свій потенціал незалежно від соціально-економічного походження. Освіта є основою для особистісного й професійного розвитку, дозволяючи громадянам здобувати знання та навички, необхідні для активної участі в житті суспільства та економіки. Ефективна система освіти допомагає розірвати коло бідності й відкриває шляхи для соціального піднесення [35, с. 10].

Важливим компонентом соціальної політики як складової системи державного управління є надання професійної підготовки та розвитку навичок, особливо для молоді, яка виходить на ринок праці. Багато програм соціальної політики зосереджені на створенні шляхів переходу від освіти до працевлаштування через технічне навчання, стажування, учнівство та партнерство з підприємствами. Це не лише підвищує конкурентоспроможність молоді, а й відповідає на потреби ринку праці, забезпечуючи готовність молодого покоління робити внесок у розвиток економіки.

Розвиток молоді також охоплює програми, що сприяють громадянській активності, лідерству, здоров'ю та загальному добробуту. Ініціативи соціальної політики часто включають позакласні заходи, програми наставництва, молодіжні центри та підтримку у сфері психічного здоров'я. Такі програми спрямовані на формування впевненості, відповідального

громадянства й здатності молоді долати життєві виклики. Завдяки створенню безпечного та підтримуючого середовища для особистісного зростання молодих людей, соціальна політика сприяє формуванню покоління, що є соціально свідомим, вмотивованим і залученим до розвитку громади.

Просування освітньої рівності вимагає цілеспрямованих заходів на підтримку соціально вразливих груп, зокрема дітей із малозабезпечених родин, представників етнічних меншин та осіб з інвалідністю. Заходи соціальної політики можуть включати стипендії, безкоштовне харчування в школах, спеціальні освітні послуги та інклюзивні методики викладання. Через такі інтервенції уряди прагнуть усунути бар'єри на шляху до освіти й забезпечити кожній дитині та молодій людині шанс на успіх.

Ринок праці та зайнятість відіграють провідну роль у системі соціальної політики, адже саме вони впливають на економічну стабільність, добробут населення та соціальну інтеграцію. Забезпечення громадян гідною та продуктивною роботою є одним із основних завдань соціальної політики. Високий рівень безробіття може призвести до соціального напруження, бідності та виключення. Тому уряди приділяють пріоритетну увагу розробці та впровадженню ефективної політики зайнятості, спрямованої на стимулювання створення робочих місць, особливо для вразливих груп, таких як молодь, жінки та особи з інвалідністю.

Покращення умов праці – ще один важливий аспект соціальної політики. Це включає забезпечення справедливої оплати праці, безпечного та здорового робочого середовища, розумної тривалості робочого часу та соціального захисту працівників. Законодавчі та нормативні акти часто оновлюються відповідно до сучасних стандартів праці та міжнародних конвенцій. Через інспекції праці, колективні переговори та соціальний діалог уряди та роботодавці спільно з профспілками працюють над створенням збалансованого і справедливого трудового середовища. Це допомагає запобігати експлуатації, знижувати рівень неформальної зайнятості та зміцнювати права працівників [34, с. 42].

Активна політика на ринку праці є ключовим інструментом для підвищення ефективності ринку праці та покращення показників зайнятості. Вона охоплює професійну освіту і навчання, допомогу у пошуку роботи, діяльність державних служб зайнятості та цільові субсидії на працевлаштування. Надання людям актуальних навичок і їх узгодження з потребами ринку праці допомагає зменшити структурне безробіття та підвищити конкурентоспроможність працівників. Важливе значення мають також спеціальні програми з перенавчання та підвищення кваліфікації в умовах технологічних змін і економічних трансформацій.

Крім того, соціальна політика у сфері зайнятості часто наголошує на інклюзивності та рівності можливостей. Вживаються заходи для ліквідації дискримінації при прийомі на роботу та заохочення різноманітності у робочому середовищі. Уряди можуть також підтримувати підприємництво та розвиток малого бізнесу як додаткові шляхи до працевлаштування.

Розвиток житлового сектору та міської інфраструктури є важливим напрямом соціальної політики, адже вони суттєво визначають якість життя, здоров'я та комфорт населення. Доступ до безпечного, доступного та належного житла є базовим правом людини та передумовою соціальної стабільності та інклюзії. Уряди прагнуть розробляти житлові програми, які забезпечують можливість отримання достойних житлових умов для малозабезпечених та вразливих груп населення, а також підтримують загальний розвиток ринку житла. Ініціативи соціального житла та субсидії на житло часто використовуються для зменшення бездомності та житлової нестабільності [71, с. 57].

У багатьох країнах політика житлового будівництва та урбаністичного розвитку спрямована на реагування на швидку урбанізацію та зростання населення. Уряди стикаються з проблемою запобігання поширенню неформальних поселень і забезпечення того, щоб урбанізація не призводила до перенаселення та малофінансованих районів. Стратегії, такі як інтегроване містобудування, принципи розумного зростання та інвестиції в

інфраструктуру, є критично важливими для управління цими процесами та сприяння збалансованому розвитку регіонів. Програми доступного житла є особливо важливими для молодих сімей, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб [1, с. 382].

Сімейне благополуччя та захист дітей займають важливе місце в соціальній політиці, яка також охоплює підтримку літніх людей. Цей напрямок зосереджується на наданні різноманітних послуг і фінансової допомоги для зміцнення сімейних структур, сприяння здоровому розвитку дітей і забезпечення захисту старших громадян від вразливості. Благополуччя дітей є основним аспектом цієї політики, оскільки забезпечує їм необхідний догляд, освіту та можливості для зростання і розвитку як повноцінних членів суспільства. Інвестуючи в добробут сімей і дітей, уряди прагнуть створити підтримувальне середовище, яке дозволяє сім'ям процвітати незалежно від їх соціально-економічного становища.

Одним з ключових компонентів добробуту сім'ї є підтримка в сфері догляду за дітьми. Це включає забезпечення доступу до послуг догляду за дітьми для працюючих батьків, що дозволяє дітям перебувати в безпечному та сприятливому середовищі під час того, як батьки працюють. Політика догляду за дітьми є важливою для сприяння гендерній рівності, оскільки вона дозволяє жінкам, зокрема, повернутися до роботи без необхідності жертвувати благополуччям своїх дітей. Такі політики також сприяють ранньому розвитку та соціалізації дітей, що є важливим для їхнього майбутнього успіху в житті. Завдяки доступному та якісному догляду за дітьми діти отримують міцну основу для свого когнітивного, емоційного та соціального розвитку [75].

Декретна відпустка є ще одним важливим аспектом добробуту сім'ї, що забезпечує батькам час та фінансову підтримку для догляду за новонародженими або новоприйнятими дітьми. Ця політика сприяє формуванню зв'язку між батьками та дітьми та гарантує, що батьки не повинні вибирати між кар'єрою та потребами своїх родин. Оплачувана декретна відпустка також знижує фінансовий тягар на сім'ї, особливо на ранніх етапах

життя дитини, коли витрати є високими. Крім того, політика декретної відпустки підтримує гендерну рівність, заохочуючи як матерів, так і батьків ділити обов'язки по догляду за дитиною, сприяючи більш збалансованому розподілу сімейних обов'язків [29, с. 214].

Соціальні послуги для людей похилого віку є важливою частиною добробуту сім'ї та дітей. Оскільки населення старіє, забезпечення доступу людей похилого віку до медичних послуг, фінансової підтримки та соціальних послуг стає все більш важливим. Це може включати пенсії, медичні послуги, догляд на дому та соціальні заходи, які допомагають літнім людям залишатися незалежними та активними в суспільстві. Уряди також надають підтримку сім'ям, які доглядають за літніми членами, пропонуючи такі ресурси, як догляд на час відпочинку та фінансову допомогу. Інвестуючи в послуги для людей похилого віку, соціальні політики не лише покращують якість життя старших поколінь, але й допомагають сім'ям вирішувати проблеми догляду, забезпечуючи літнім людям гідне та підтримуване життя в їхні пізні роки.

Подолання бідності – це важливе завдання соціальної політики, яке зосереджене на зменшенні крайньої бідності та наданні всім громадянам можливості отримати базові умови для життя. Шляхом вирішення як причин, так і наслідків бідності, уряди прагнуть сприяти інклюзивному зростанню та утвердженню людської гідності. Стратегії зниження бідності включають прямі фінансові виплати, такі як грошова допомога, продовольча підтримка та субсидії на основні послуги, які допомагають задовольнити першочергові потреби найуразливіших верств населення та зменшити їхній економічний тягар.

Крім надання безпосередньої допомоги, соціальна політика також орієнтована на усунення системних і структурних нерівностей, що сприяють збереженню бідності. Це включає покращення доступу до якісної освіти, охорони здоров'я та житла – ключових соціальних чинників добробуту та економічної мобільності. Рівні можливості в цих сферах надають людям змогу розірвати коло бідності та досягти самозабезпечення. Крім того, інклюзивна

політика на ринку праці, така як законодавство про мінімальну заробітну плату та системи соціального страхування, гарантує, що працівники заробляють достатньо для забезпечення себе та своїх родин [80, с. 2].

Важливим елементом зниження бідності є також цільова підтримка вразливих груп, включно з дітьми, людьми похилого віку, особами з інвалідністю та етнічними меншинами. Спеціалізовані програми для цих груп враховують, що бідність – це не однаковий досвід для всіх, і різні категорії населення потребують особливих підходів.

Боротьба з бідністю та нерівністю потребує довгострокових, комплексних стратегій, які поєднують економічний розвиток із соціальним захистом. Інвестиції у створення робочих місць, доступні послуги та інклюзивні моделі зростання формують більш стійку економіку та зменшують залежність від допомоги. Ефективна система соціальної політики, що надає пріоритет зниженню бідності, здатна змінити життя, підвищити добробут країни та забезпечити, щоб ніхто не залишився осторонь поступу.

Системи соціального захисту є основою сучасної соціальної політики, що має на меті забезпечення стабільності доходів та підтримки громадян у періоди вразливості. Ці системи мають на меті гарантувати громадянам доступ до фінансових ресурсів, коли вони не можуть працювати через хворобу, інвалідність, безробіття або старість. Забезпечуючи регулярні виплати та підтримку, соціальний захист зменшує невизначеність і запобігає потраплянню людей у бідність у складні періоди життя. Він є не лише страховою сіткою, а й інструментом підтримки гідності та соціальної згуртованості.

Одним із ключових елементів соціального захисту є пенсійні системи, які забезпечують доходи людям після виходу на пенсію. Ці системи мають вирішальне значення для підтримання належного рівня життя в похилому віці, особливо в умовах старіння населення та збільшення тривалості життя. Пенсійні програми можуть фінансуватися з державних або приватних джерел, або ж поєднувати обидва підходи, і зазвичай базуються на внесках, зроблених

під час трудової діяльності [20, с. 304]. Забезпечення стійкості пенсійних систем є важливим завданням політики, що вимагає ретельного планування та реформ.

Крім пенсій, соціальний захист охоплює доходи, пов'язані з охороною здоров'я, зокрема виплати у разі хвороби чи інвалідності. Такі програми компенсують втрату доходу особам, які тимчасово або постійно не можуть працювати через стан здоров'я, допомагаючи задовольнити базові потреби. Вони також зменшують фінансове навантаження на сім'ї та сприяють відновленню й поверненню до трудової діяльності. Ефективна система підтримки людей з інвалідністю включає не лише фінансову допомогу, а й реабілітаційні послуги та адаптацію робочих місць.

Крім того, всеосяжні системи соціального захисту сприяють економічній стабільності та стійкості. Вони пом'якшують наслідки економічних спадів, таких як масові звільнення під час рецесій, підтримуючи споживчий попит і запобігаючи соціальній напрузі. Такі системи також зміцнюють довіру громадян до державних інституцій і формують відчуття спільної відповідальності [45, с. 17].

Соціальна інтеграція та рівність є важливими аспектами сучасної соціальної політики, оскільки вони спрямовані на побудову суспільства, де всі громадяни, незалежно від їхнього походження, отримують рівні можливості та ставляться з повагою. Цей напрям соціальної політики наголошує на важливості зменшення нерівності серед різних соціальних груп, включаючи питання гендеру, раси, інвалідності та прав меншин. Орієнтуючись на ці питання, держава прагне забезпечити рівні можливості для всіх громадян, щоб жоден із них не був виключений з участі в житті суспільства через фактори, що не залежать від них. Метою є створення більш інклюзивного суспільства, в якому відзначається різноманітність, і кожен має доступ до тих самих можливостей.

Гендерна рівність є одним із основних питань, що розглядаються в політиці соціальної інтеграції та рівності. Це включає зусилля щодо

зменшення гендерної різниці на ринку праці, просування рівної оплати за рівну працю та боротьбу з насильством за ознакою статі. Соціальна політика в цьому напрямі також спрямована на зміну традиційних гендерних ролей, заохочення участі жінок у політичному житті та підтримку чоловіків у їх активній ролі в догляді за дітьми та домашньому господарстві [72, с. 17].

Дискримінація за ознакою раси та етнічної приналежності є ще однією важливою проблемою, яку вирішують політики соціальної інтеграції. Багато соціальних програм спрямовані на усунення бар'єрів, з якими стикаються расові меншини, та забезпечення їх рівної участі в різних сферах життя, включаючи освіту, зайнятість та політичне представництво. Програми, що борються з расовою нерівністю, часто мають на меті усунути історичні та системні недоліки, з якими стикаються певні расові групи, і створити рівні можливості для всіх. Ці ініціативи можуть включати політику позитивної дискримінації, закони про боротьбу з дискримінацією та освітні програми, спрямовані на підвищення обізнаності про расові упередження та просування різноманітності.

Права осіб з інвалідністю та прав меншин також відіграють важливу роль у досягненні соціальної рівності. Соціальна політика в цьому напрямі орієнтована на надання доступу до послуг та умов для осіб з інвалідністю, щоб вони могли повноцінно брати участь у житті суспільства. Це включає фізичну доступність, освіту, зайнятість, охорону здоров'я, а також зменшення суспільних упереджень та стигми.

Одним із ключових елементів управління кризами в рамках соціальної політики є екстрена допомога, що включає швидку мобілізацію ресурсів, таких як продукти харчування, вода, притулок і медична допомога для постраждалих. Соціальна політика сприяє координації зусиль державних установ, гуманітарних організацій і місцевих громад для надання цільової підтримки. Така допомога є життєво необхідною не лише для фізичного виживання, а й для психологічної підтримки людей, які пережили втрату, переселення або поранення [33, с. 203].

Ще одним важливим аспектом є довгострокове відновлення та соціальна реінтеграція. Після завершення гострої фази кризи соціальна політика допомагає людям відновити житло, працевлаштування, доступ до освіти та медичних послуг. Спеціальні програми розробляються для підтримки вразливих груп, таких як діти, літні люди та особи з інвалідністю. Реінтеграційні зусилля також включають ініціативи розвитку громад, спрямовані на відновлення соціальних зв'язків і заохочення участі населення у процесах відновлення.

Проактивна підготовка до катастроф і зниження ризиків дедалі більше визнаються невід'ємною частиною ефективної соціальної політики. Інвестуючи в освіту, системи раннього попередження, стійку інфраструктуру та інклюзивне планування, держава може зменшити наслідки майбутніх криз. Соціальні політики, що борються з нерівністю та маргіналізацією, також сприяють профілактиці криз, адже згуртовані й підтримані спільноти краще готові до реагування та відновлення. Таким чином, управління кризами та катастрофами відіграє важливу роль не лише у подоланні надзвичайних ситуацій, а й у зміцненні соціальної єдності та захисті людської гідності [68].

Соціальна політика є важливим інструментом державного управління, спрямованим на покращення добробуту громадян, забезпечення рівних можливостей і зниження соціальних нерівностей.

Для ефективного реалізування цих цілей необхідно використовувати різноманітні інструменти, які допомагають впливати на різні аспекти соціального життя. Від законодавчих актів до фінансових трансфертів, кожен інструмент має свою специфіку та функцію в системі соціальної політики, забезпечуючи надання необхідної підтримки різним категоріям населення і сприяючи соціальній стабільності (рис. 1.3).

Основні інструменти соціальної політики включають законодавство та нормативно-правову базу, яка забезпечує основу для реалізації політики через трудові закони, антидискримінаційні акти, а також закони про соціальне забезпечення.

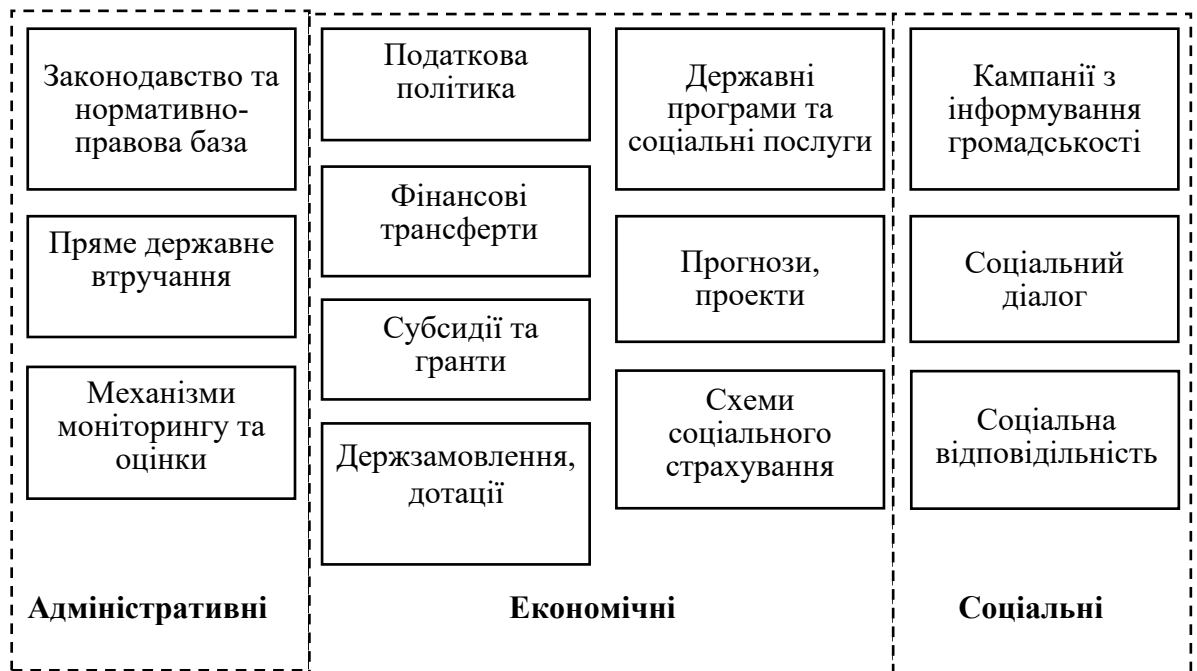

Рис. 1.3. Інструменти соціальної політики держави

Джерело: розроблено автором на основі [3, с. 95]

Також важливими є державні програми та послуги, що включають охорону здоров'я, освіту, соціальну допомогу та підтримку в разі безробіття. Фінансові трансферти, такі як пенсії, допомога по безробіттю та житлові субсидії, надаються вразливим групам населення для зменшення соціальних ризиків. Схеми соціального страхування, зокрема медичне страхування та пенсійні фонди, забезпечують соціальну безпеку громадян. Окрім того, соціальна політика включає субсидії, гранти, податкові пільги, активну політику на ринку праці та кампанії з інформування громадськості, що сприяють соціальній інтеграції. Механізми моніторингу та оцінки, а також ініціативи розвитку громад, допомагають ефективно реалізовувати політику. Пряме державне втручання в разі криз або стихійних лих є також важливою частиною соціального забезпечення [17, с. 86].

Отже, основні напрями та інструменти соціальної політики спрямовані на забезпечення справедливості, рівних можливостей та покращення якості життя для всіх громадян. Вони охоплюють широкий спектр сфер, таких як соціальний захист, доступ до освіти та охорони здоров'я, підтримка зайнятості

та рівних прав, а також вирішення проблем бідності, соціальної інтеграції та розвитку інфраструктури. Ефективна соціальна політика базується на комплексних підходах та активній взаємодії між урядом, громадянським суспільством та міжнародними партнерами для досягнення сталого соціального розвитку та забезпечення гідного життя кожної особи.

1.3. Нормативно-правова база та інституційне забезпечення соціальної політики

Нормативно-правова база та інституційне забезпечення соціальної політики є фундаментом для реалізації державних стратегій у галузі соціального захисту та добробуту громадян. Це система законодавчих актів, які визначають права та обов'язки громадян, органів влади та інших учасників соціальної політики, а також організаційних структур, відповідальних за її впровадження. Чітке регулювання соціальної політики через правові норми і належно функціонуючі інституції забезпечує ефективне реагування на соціальні виклики, захист прав вразливих груп населення та забезпечення соціальної справедливості в суспільстві.

Нормативно-правова база державної соціальної політики України включає закони, постанови та інші нормативно-правові акти, що визначають основи соціальної політики, права та обов'язки громадян, а також роль держави у забезпеченні соціального захисту.

Конституція України є основним документом, який закріплює права громадян на соціальну підтримку та захист на державному рівні. Вона гарантує право кожного на медичне обслуговування, освіту, пенсії та інші соціальні послуги, а також визначає обов'язок держави забезпечувати соціальний захист у випадках безробіття, хвороби, інвалідності та старості. Зокрема, стаття 46 Конституції України встановлює право громадян на соціальне забезпечення в разі втрати працездатності та у старості,

забезпечуючи таким чином фундамент для реалізації соціальної політики та захисту найуразливіших груп населення [31].

Правові основи надання соціальних послуг особам, які потребують допомоги через різні соціальні труднощі, як від державних, так і від недержавних організацій, визначає Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» регулює систему соціального страхування в країні, забезпечуючи громадянам захист у разі безробіття, тимчасової непрацездатності, нещасних випадків на виробництві та інвалідності. Він визначає порядок нарахування та виплати страхових коштів, що дозволяє забезпечити фінансову підтримку для осіб, які втратили працездатність або зіштовхнулися з іншими соціальними ризиками. Цей закон є основою для створення ефективної системи соціального страхування, що гарантує стабільність і захист соціальних прав громадян в Україні [49].

Також нормативно-правові засади надання соціальних послуг особам, які опинилися в складних життєвих обставинах, регламентуються Законом України «Про соціальні послуги», що визначає правові основи надання соціальних послуг особам, які потребують допомоги через різні соціальні труднощі, як від державних, так і від недержавних організацій. Закон окреслює категорії осіб, які мають право на отримання цих послуг, а також встановлює різні види соціальних послуг і порядок їх надання. Цей документ є важливим інструментом для забезпечення доступу вразливих груп населення до необхідної підтримки, що сприяє підвищенню рівня соціального захисту та інтеграції в суспільство [54].

Законодавче забезпечення процесу надання соціальної підтримки громадянам, які потребують допомоги, здійснюється відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» регулює питання пенсійного забезпечення громадян, встановлюючи умови виходу на пенсію та визначаючи різні види пенсій, такі як пенсія за віком, за інвалідністю, по втраті годувальника. Закон також встановлює порядок нарахування пенсій та визначає умови їх виплати, забезпечуючи соціальний захист осіб похилого

віку або тих, хто не може працювати через інвалідність чи втрату годувальника. Цей нормативно-правовий акт є основою для стабільної пенсійної системи та гарантує соціальну підтримку в цих сферах [52].

Правове регулювання соціальних послуг для осіб із соціальними труднощами здійснюється як державними, так і недержавними структурами згідно з положеннями Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» регулює забезпечення прав громадян на доступ до безкоштовної медичної допомоги та лікування в державних медичних установах, гарантуючи основні соціальні послуги в галузі охорони здоров'я. Закон також визначає порядок організації медичного страхування, а також створює нормативно-правову базу для функціонування системи охорони здоров'я в Україні, забезпечуючи її доступність і якість для всіх громадян, незалежно від їх соціального статусу [42].

Державну соціальну політику в галузі освіти регулює Закон України «Про освіту», гарантуючи громадянам право на безкоштовну середню освіту та створюючи умови для розвитку професійно-технічної та вищої освіти. Він також визначає принципи доступності освітніх послуг для всіх верств населення, включаючи осіб з особливими потребами, забезпечуючи рівні можливості для отримання якісної освіти та сприяючи соціальній мобільності та інтеграції [51].

Кодекс законів про працю України регулює трудові відносини в Україні, визначаючи права та обов'язки як роботодавців, так і працівників. Він забезпечує працівникам гарантії на заробітну плату, відпустки, соціальні пільги та інші трудові умови, створюючи правову основу для захисту трудових прав громадян [28].

Визначення порядку та механізмів надання соціальних послуг потребуючим верствам населення передбачено в Законі України «Про зайнятість населення» регулює механізми боротьби з безробіттям, забезпечуючи права безробітних на соціальну підтримку, зокрема допомогу по безробіттю, професійну перепідготовку та активні заходи на ринку праці, такі

як послуги з працевлаштування. Закон сприяє розвитку політики активного зайняття, надаючи громадянам можливість отримати необхідні ресурси та підтримку для інтеграції на ринок праці, що є важливим елементом соціальної політики держави [50].

Правова база, що регулює діяльність у сфері надання соціальної допомоги уразливим категоріям населення, закріплена в Законі України «Про державну допомогу малозабезпеченим сім'ям» регулює надання соціальної допомоги сім'ям, які мають низький рівень доходів, з метою забезпечення мінімального рівня життя. Закон визначає критерії для отримання допомоги, включаючи доходи сім'ї та інші фактори, що впливають на її соціально-економічне становище [48].

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та їхніх родин, забезпечуючи їм права і гарантії у різних сферах життя. Закон встановлює систему соціального та правового захисту, що включає право на грошове забезпечення, медичну допомогу, житло, освіту, пенсійне забезпечення та пільги. Крім того, він регулює умови служби, надання відпусток, забезпечення прав на свободу світогляду та вибір місця проживання, а також встановлює соціальні гарантії для членів сімей військовослужбовців, зокрема у випадку загибелі або інвалідності. Закон сприяє реалізації конституційного обов'язку військовослужбовців щодо захисту держави, створюючи сприятливі умови для виконання їхніх службових обов'язків [53].

Інституційне забезпечення соціальної політики України складається з ряду органів та установ, що реалізують соціальні програми, регулюють трудові відносини, надають соціальні послуги та здійснюють соціальний захист населення (табл. 1.2).

Кабінет Міністрів України є вищим органом виконавчої влади, який займається розробкою та реалізацією загальної стратегії соціальної політики в країні. Він визначає основні напрями реформування соціальної сфери,

здійснює координацію діяльності інших органів виконавчої влади в соціальній сфері та контролює виконання програм, що стосуються соціального розвитку.

Таблиця 1.2

Основні суб'єкти реалізації соціальної політики
в системі державного управління

Напрями	Суб'єкти	Функції
1	2	3
Доступ до охорони здоров'я	Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, медичні заклади	Забезпечення доступу до медичних послуг, розвиток медичної інфраструктури, регулювання охорони здоров'я, здійснення медичних програм і реформ.
Освіта та розвиток молоді	Міністерство освіти і науки України, Національна агенція з питань молоді, місцеві органи влади	Розвиток освітніх програм, політика підтримки молоді, молодіжні ініціативи, забезпечення рівного доступу до освіти та сприяння розвитку талантів.
Зайнятість та ринок праці	Міністерство соціальної політики України, Державна служба зайнятості України, місцеві органи влади	Забезпечення зайнятості, організація професійного навчання, надання допомоги безробітним, покращення умов праці та рівня зарплат.
Житло та міський розвиток	Міністерство розвитку громад та територій України, місцеві органи влади, Державна служба з питань геодезії та картографії та кадастру	Розвиток інфраструктури, забезпечення доступного житла, проведення реконструкцій та забудови, планування міського простору, поліпшення умов проживання.
Соціальна інтеграція та рівність	Міністерство соціальної політики України, Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, громадські організації	Реалізація програм інтеграції осіб з інвалідністю, надання рівних можливостей для всіх громадян, боротьба з дискримінацією та підтримка вразливих груп.
Сім'я та добробут дітей	Міністерство соціальної політики України, Державна служба зайнятості, органи опіки та піклування	Підтримка сімей, надання соціальних послуг, програми допомоги дітям, боротьба з насильством та забезпечення захисту прав дітей.
Зниження рівня бідності	Міністерство соціальної політики України, місцеві органи влади	Забезпечення програм підтримки малозабезпечених громадян, надання грошових допомог, підтримка людей з низьким рівнем доходів.
Системи соціального забезпечення	Пенсійний фонд України, місцеві органи влади	Адміністрування пенсійних виплат, допомоги по безробіттю, виплат за тимчасовою непрацездатністю, підтримка осіб з інвалідністю та ветеранів.
Управління кризами та стихійними лихами	Міністерство внутрішніх справ України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України	Реагування на надзвичайні ситуації та стихійні лиха, надання допомоги постраждалим, здійснення евакуаційних

Продовження табл. 1.2

1	2	3
		заходів та організація кризового управління.
Соціальний захист ветеранів	Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство соціальної політики України	Забезпечення соціального захисту ветеранів, учасників бойових дій, осіб, постраждалих під час війни, їх реабілітація, допомога та підтримка їхніх родин.

Джерело: складено автором на основі [16, с. 74]

Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, який несе відповідальність за розробку та впровадження державної соціальної політики. Це міністерство контролює соціальне забезпечення, зайнятість, інклюзію осіб з інвалідністю, надання соціальних послуг та інші аспекти соціальної сфери. Воно також визначає ключові напрямки для розвитку соціальних програм і підтримки вразливих груп населення [74, с. 25].

Державна служба зайнятості України є органом, що забезпечує реалізацію політики в галузі зайнятості населення, надає допомогу безробітним, сприяє їх працевлаштуванню та організовує професійну підготовку. Пенсійний фонд України є органом, що відповідає за адміністрування пенсійних виплат в країні. Він забезпечує реалізацію пенсійного забезпечення для осіб, які досягли пенсійного віку, а також здійснює виплати у разі інвалідності. Пенсійний фонд управляє коштами на пенсійних рахунках громадян і забезпечує належне виконання пенсійної політики, визначаючи розмір пенсійних виплат та організовуючи їх нарахування.

Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю займається підтримкою осіб з інвалідністю, надаючи їм необхідні соціальні послуги. Цей інститут реалізує програми реабілітації та сприяє інтеграції людей з інвалідністю в суспільство, створюючи умови для рівних можливостей у житті та праці. Він

також працює над покращенням умов життя осіб з обмеженими можливостями та їх соціальним включенням.

У контексті російсько-української війни соціальна політика України, реалізована Міністерством у справах ветеранів спільно з Міністерством оборони та Міністерством соціальної політики, відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної підтримки ветеранів і ветеранок бойових дій та членів їхніх сімей як у воєнний, так і в повоєнний періоди. Основу цієї політики становить розуміння соціальної підтримки як комплексу заходів, програм і послуг, які спрямовані на полегшення процесу реінтеграції до цивільного життя та забезпечення гідних умов для життя осіб, що повернулися з фронту, а також для їхніх близьких. Серед основних інституцій, відповідальних за реалізацію цієї підтримки, виокремлюються територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (Міноборони), територіальні підрозділи Міністерства у справах ветеранів та Центри надання соціальних послуг (Мінсоцполітики), які мають чітко розмежовані функції, відповідальність і координацію дій. Система соціальної підтримки включає не лише законодавчо визначені виплати, пільги та соціальні послуги, а й ширший спектр заходів – від медичної допомоги, реабілітаційних і житлових програм до освітніх, психологічних і консультаційних ініціатив, що реалізуються як державними, так і недержавними структурами. З урахуванням драматичного зростання кількості ветеранів після 2014 р., особливо після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р., українська держава змушена інтенсивно розвивати цю систему, адаптуючи її до потреб кожного етапу конфлікту. При цьому важливо розрізняти соціальний захист – як функцію держави, зосереджену на дотриманні законодавчих норм щодо прав військовослужбовців, – і соціальну підтримку, яка передбачає активну участь самих ветеранів, їхню особисту мотивацію до самореалізації та реінтеграції в мирне суспільство. Таким чином, сучасна соціальна політика щодо ветеранів спрямована не лише на компенсацію втрат, а й на створення передумов для їхнього активного повернення до повноцінного громадського життя, з урахуванням складних

життєвих обставин, психоемоційних наслідків війни та необхідності підтримки їхніх родин [61].

Органи місцевого самоврядування, зокрема міські, селищні та сільські ради, відіграють важливу роль у реалізації соціальних програм на місцевому рівні. Вони забезпечують надання соціальної допомоги та підтримки вразливим категоріям населення, таким як пенсіонери, діти та особи з інвалідністю. Місцеві органи влади відповідають за організацію надання соціальних послуг та сприяють реалізації політики державної соціальної підтримки на території відповідних адміністративних одиниць.

Отже, нормативно-правова база та інституційне забезпечення соціальної політики України створюють комплексну структуру, спрямовану на підтримку вразливих груп населення та забезпечення соціального захисту громадян. Вони включають низку законодавчих актів, урядових програм та органів виконавчої влади, що відповідають за реалізацію соціальної політики в різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, зайнятість, соціальне забезпечення та реабілітація ветеранів.

Висновки до розділу 1

Теоретичні аспекти соціальної політики в системі державного управління розглядаються як основа для забезпечення соціальної справедливості, рівності та загального благополуччя громадян. Соціальна політика є невід'ємною складовою державного управління, адже саме держава виступає гарантом прав і свобод своїх громадян. Вона забезпечує реалізацію соціальних прав через встановлення правил і норм, що регулюють соціальні відносини, а також надає ресурси для підтримки вразливих категорій населення.

Основні напрями соціальної політики охоплюють широкий спектр сфер, серед яких найважливіші – охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення, зайнятість, підтримка осіб з інвалідністю, а також ветеранів та інших

вразливих груп. Всі ці напрямки взаємопов'язані і повинні розвиватися в комплексі для досягнення максимальної ефективності. Інструменти соціальної політики, зокрема програми соціальної підтримки, пенсійні системи, медичні послуги та соціальна реабілітація, сприяють реалізації стратегічних цілей держави у забезпеченні гідних умов життя для кожного громадянина.

Нормативно-правова база є важливим елементом соціальної політики, оскільки вона визначає законодавчі основи для здійснення соціальних трансферів та послуг. Основні закони, постанови урядів та інші нормативно-правові акти формують юридичну основу для державних і громадських ініціатив, забезпечують права громадян на соціальний захист. Правова система регулює не тільки права, а й обов'язки громадян, що є важливим для запобігання соціальним конфліктам і забезпечення справедливості.

Інституційне забезпечення соціальної політики полягає в існуванні численних державних органів, які здійснюють функції соціального захисту, забезпечення зайнятості, охорони здоров'я, освіти, а також контролю за дотриманням законів у цих сферах. Такі органи, як Міністерство соціальної політики України, Пенсійний фонд, Державна служба зайнятості, а також місцеві органи влади, здійснюють безпосереднє виконання та контроль за виконанням соціальної політики, забезпечуючи соціальну підтримку на всіх рівнях.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

2.1. Характеристика діяльності Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради

Департамент соціальної політики Житомирської міської ради є важливим органом місцевого самоврядування, що забезпечує реалізацію соціальної політики на рівні міста. Його діяльність спрямована на покращення соціальних умов життя жителів Житомира, надання допомоги вразливим категоріям населення та підтримку соціальної рівності. Важливою складовою роботи департаменту є реалізація різноманітних соціальних програм, спрямованих на підтримку пенсіонерів, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, а також створення умов для їх соціальної адаптації та інтеграції в суспільство [14].

Департамент виконує широкий комплекс функцій, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення, зокрема дітей, внутрішньо переміщених осіб, сімей із дітьми, багатодітних та молодих сімей, а також забезпечення гендерної рівності та запобігання домашньому насильству. Він здійснює призначення і виплату соціальної, адресної грошової допомоги, компенсацій та інших передбачених законодавством виплат; організовує надання соціальних послуг та розвиток відповідної інфраструктури, залучаючи як комунальні, так і недержавні установи, у співпраці з територіальними громадами. Департамент також відповідає за впровадження програм підтримки вразливих верств населення, інтеграцію осіб з інвалідністю, заходи опіки над недієздатними особами, соціальну адаптацію військовослужбовців, участь у соціальному діалозі та забезпечення рівних прав чоловіків і жінок. Крім того, він координує взаємодію з органами влади й ЦНАПами з питань прийому документів і надання соціальних виплат,

а також здійснює інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Основні функції Департаменту соціальної політики
Житомирської міської ради

Джерело: складено автором на основі [13]

Функціонування Департаменту регламентується відповідними нормативно-правовими актами, зокрема Положеннями про управління, відділи та сектори, що затверджуються міським головою. Важливою складовою є штатний розпис, який також затверджується міським головою у межах визначеної граничної чисельності працівників та фонду оплати праці,

погоджених міською радою. Це забезпечує чіткий розподіл повноважень між працівниками, сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів та оптимальному використанню кадрового потенціалу.

Особливу увагу приділено питанням кадрового забезпечення. Працівники Департаменту є посадовими особами місцевого самоврядування, які призначаються на посаду та звільняються з неї згідно з чинним законодавством України. Обов'язки та професійно-кваліфікаційні вимоги до них визначаються відповідними посадовими інструкціями, що затверджуються заступником або першим заступником міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради. Такий підхід забезпечує високий рівень професіоналізму та відповідальності працівників Департаменту.

Структура Департаменту є розгалуженою та функціонально орієнтованою, що дозволяє ефективно вирішувати завдання у різних сферах соціального життя. Основу організаційної структури Департаменту становлять Управління соціального захисту населення Богунського та Корольовського районів (рис. 2.2). Вони забезпечують реалізацію соціальної політики на рівні адміністративно-територіальних одиниць міста. Зокрема, Управління соціального захисту населення Богунського району здійснює обслуговування жителів відповідного району, надаючи їм державну підтримку у формі соціальних виплат, пільг, субсидій та соціальних послуг. Аналогічні функції виконує Управління соціального захисту населення Корольовського району, яке обслуговує мешканців іншої частини міста. Такий розподіл дозволяє оперативно реагувати на потреби громадян та забезпечувати рівний доступ до соціальних послуг.

У складі Департаменту функціонують спеціалізовані структурні підрозділи, які забезпечують реалізацію державної соціальної політики на місцевому рівні відповідно до визначених напрямів діяльності [46]. Зокрема, Відділ з питань обслуговування осіб з інвалідністю та інших категорій займається питаннями соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, сприяє створенню умов для їх безперешкодного доступу до об'єктів соціальної

інфраструктури, забезпечує технічними засобами реабілітації та організовує оздоровлення.

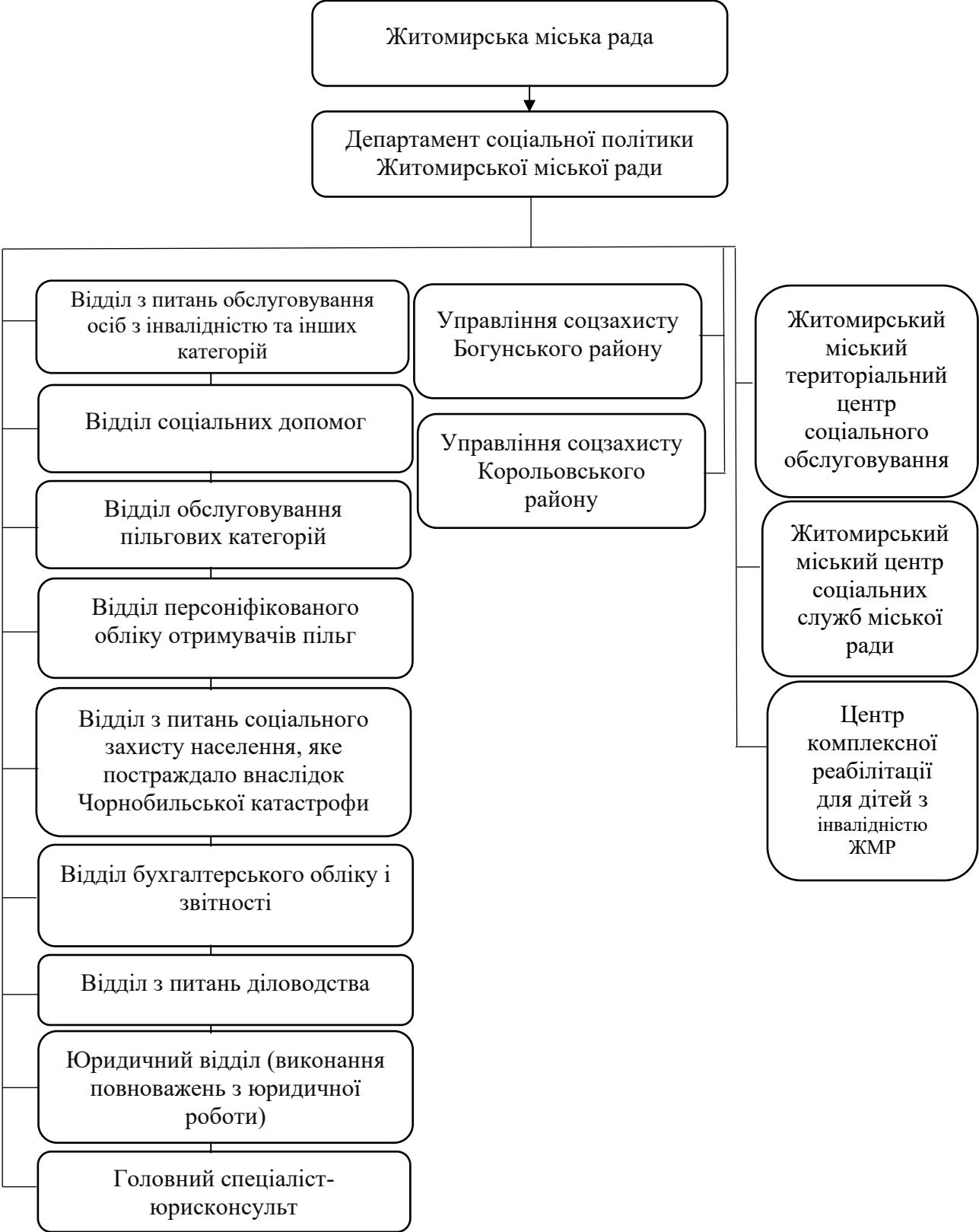

Рис. 2.2. Організаційна структура Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради

Джерело: складено автором на основі [13]

Відділ соціальних допомог відповідає за призначення та виплату всіх видів державної соціальної допомоги, включно з адресною грошовою допомогою та допомогою малозабезпеченим сім'ям. Відділ обслуговування пільгових категорій реалізує законодавчо визначені пільги для ветеранів, осіб похилого віку, учасників бойових дій, багатодітних сімей та інших категорій громадян. Відділ персоніфікованого обліку отримувачів пільг веде облік усіх пільговиків, формує звітність та забезпечує актуальність даних у реєстрах. Відділ з питань соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи, організовує надання компенсацій, пільг та оздоровлення для постраждалих осіб і членів їхніх сімей. Відділ бухгалтерського обліку і звітності забезпечує ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності, облік використання бюджетних коштів, спрямованих на виплату соціальних допомог. Юридичний відділ здійснює правовий супровід діяльності установи, готує проекти нормативно-правових документів, представляє інтереси Департаменту в судових органах. Відділ з питань діловодства забезпечує організацію документообігу, збереження архівної документації, своєчасне опрацювання кореспонденції, а також внутрішню адміністративну координацію. Окремо функціонує головний спеціаліст-юрисконсульт, який виконує правовий супровід окремих напрямів, зокрема щодо оформлення договорів, підготовки відповідей на звернення громадян та участі в перевітках. Всі відділи тісно співпрацюють між собою та з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими і благодійними організаціями, що забезпечує належну міжвідомчу та міжсекторальну координацію й ефективне виконання завдань державної соціальної політики.

Кожен відділ Департаменту має свою специфічну сферу відповідальності та виконує конкретні завдання. Завдяки злагодженій роботі всіх структурних одиниць забезпечується комплексний та системний підхід до вирішення соціальних проблем, створюються умови для підвищення добробуту громадян, зменшення соціальної нерівності та забезпечення

соціальної стабільності в суспільстві. Важливо, що кожен відділ Департаменту соціальної політики має чітко визначені функції, які охоплюють широкий спектр питань – від розробки та реалізації соціальних ініціатив до надання адресної допомоги та координації підтримки громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах.

У межах своєї діяльності Департамент соціальної політики активно впроваджує сучасні цифрові інструменти та електронні сервіси, що сприяє підвищенню ефективності управління соціальною сферою та покращенню доступності соціальних послуг для мешканців. Через офіційний сайт Житомирської міської ради громадяни можуть подати електронні заяви, записатися на прийом до фахівців, отримати інформацію про пільги та соціальні виплати, що значно спрощує процес взаємодії між населенням і органами місцевого самоврядування [14].

Діяльність Департаменту також підтримується низкою комунальних установ, які безпосередньо надають соціальні послуги різним категоріям населення. Серед них варто виокремити Комунальну установу «Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Житомирської міської ради». Центр здійснює комплексну медико-соціальну та психолого-педагогічну реабілітацію дітей з інвалідністю, сприяючи їх соціальній адаптації [64].

Ще одним важливим підрозділом є Житомирський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг), який забезпечує догляд, патронаж, соціальний супровід для одиноких громадян похилого віку, осіб з інвалідністю та інших маломобільних верств населення [18].

Не менш важливу роль у системі соціальної політики відіграє Житомирський міський центр соціальних служб міської ради, який координує роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, що опинилися в складних життєвих обставинах, забезпечуючи їх психологічну, юридичну та соціальну підтримку [19].

Таким чином, діяльність Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради охоплює не лише адміністративне управління, а й широкий спектр практичних соціальних послуг, які реалізуються через відповідні структурні підрозділи, електронні сервіси, комунальні установи та центри. Це забезпечує комплексну модель підтримки громади, що відповідає сучасним стандартам соціального захисту населення.

Отже, Департамент соціальної політики Житомирської міської ради здійснює комплексну діяльність, спрямовану на реалізацію державної та місцевої соціальної політики в межах міста. У структурі Департаменту функціонують управління соціального захисту населення в Корольовському та Богунському районах, низка спеціалізованих відділів, зокрема з бухгалтерського обліку, організаційної роботи, реалізації соціальних програм, а також установи, що надають соціальні послуги – центри реабілітації, обслуговування та соціальних служб. Департамент координує діяльність у сфері підтримки вразливих категорій населення, впровадження соціальних ініціатив, контролю ефективності програм, забезпечуючи якісне та доступне надання соціальних послуг мешканцям Житомира.

2.2. Фінансове забезпечення соціальної політики в системі державного управління

Фінансове забезпечення соціальної політики в системі державного управління є чинником та обов'язковою умовою ефективного її формування та реалізації. Джерела фінансування соціальної політики включають державний бюджет, місцеві бюджети, внески на соціальне страхування, а також кошти, що надаються підприємствами та громадянами. У 2022-2024 рр. видатки державного бюджету України на соціальний захист населення залишаються на стабільно високому рівні з тенденцією до незначного зростання у 2023 р. та подальшого незначного зниження у 2024 р. (рис. 2.3).

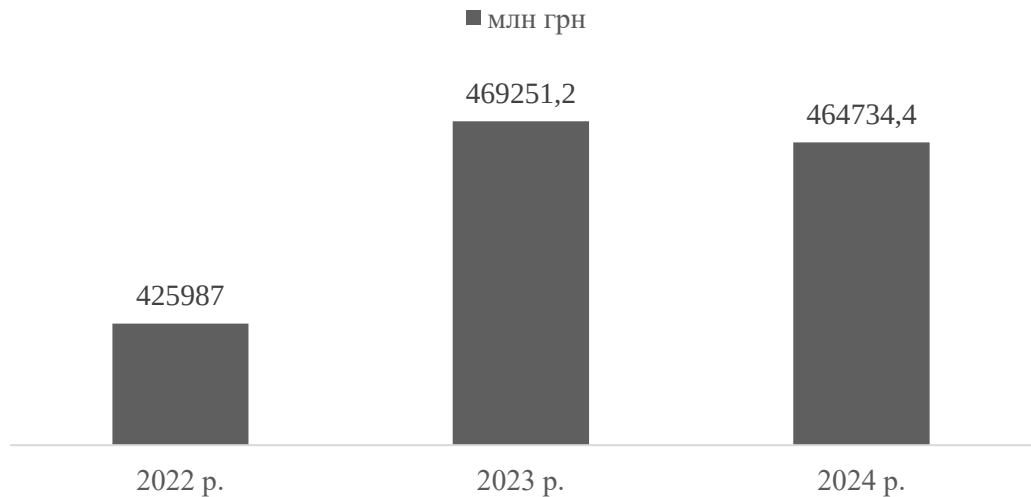

Рис. 2.3. Видатки державного бюджету України на соціальний захист 2022-2024 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [9]

Аналізуючи видатки Держбюджету України на соціальний захист 2023-2024 рр., бачимо, що найбільшу частину видатків у структурі соціальної допомоги традиційно займає фінансове забезпечення виплат пенсій та покриття дефіциту Пенсійного фонду (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Видатки Держбюджету України на соціальний захист 2023-2024 рр., млрд грн

№	Напрям соціальної допомоги	2023р.	2024 р.	2024 р. до 2023 р., %
1	Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, та дефіциту ПФУ	442,3	736,37	166,47
2	Соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини	86,1	81,8	94,98
3	Допомога внутрішньо переміщеним особам на проживання	57,6	136,5	у 2,4 р.б.
4	Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям	15,5	19,7	127,10
5	Соціальний захист дітей та сім'ї	26,9	27,4	101,86
6	Соціальний захист осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю	3,6	6,7	186,11
7	Оздоровлення і відпочинок дітей, які потребують особливої уваги	0,5	0,3	60,00

Джерело: складено автором на основі [7; 15]

У 2024 р. ці витрати зросли майже в 1,7 рази – з 442,3 млн грн до 736,37 млн грн. Такий суттєвий приріст може зумовлений як зростанням кількості пенсіонерів та ветеранів війни унаслідок воєнних дій, так і необхідністю індексації пенсій через інфляцію. Іншим показовим напрямом є допомога внутрішньо переміщеним особам, витрати на яку збільшилися з 57,6 млн грн у 2023 р. до 136,5 млн грн у 2024 р., що свідчить про актуальність проблеми переміщення населення та збільшення потреб у підтримці цієї категорії громадян [10].

У той же час за деякими напрямками соціальних видатків спостерігається стабільність або навіть незначне скорочення фінансування. Зокрема, видатки на соціальний захист громадян у складних життєвих обставинах зменшилися з 86,1 млрд грн до 81,8 млрд грн. Незначно зросли видатки на підтримку малозабезпечених сімей (з 15,5 до 19,7 млрд грн) та на соціальний захист осіб з інвалідністю (з 3,6 до 6,7 млрд грн). Це може свідчити про прагнення уряду більш точково підтримувати вразливі категорії населення, зокрема тих, хто постраждав унаслідок війни або перебуває в зоні соціального ризику. Разом із тим, скорочення фінансування оздоровлення дітей (з 0,5 до 0,3 млрд грн) може викликати занепокоєння, оскільки ця стаття видатків має довгостроковий вплив на фізичне й психоемоційне здоров'я молодого покоління [15].

Чисельність соціально вразливих категорій населення України є важливим показником для оцінки стану соціального забезпечення та обсягів фінансування заходів соціальної політики держави як на національному, так і на місцевому рівнях. Згідно з даними таблиці 2.2, представлено кількість осіб різних категоріях, які потребують особливої уваги з боку держави. Це пенсіонери, ветерани війни, особи з інвалідністю, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, безробітні, а також внутрішньо переміщені особи. Різні зміни в чисельності цих груп у 2022-2024 рр. відображають соціальні та економічні процеси в країні, що вимагають відповідних заходів соціальної підтримки та адаптації політики до змінних умов.

Таблиця 2.2

Чисельність соціально вразливих категорій населення України
у 2022-2024 рр., тис. осіб

№	Категорії населення	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2024 р. до 2022 р., %
1	Пенсіонери	10841,11	10516,53	10345,90	95,43
2	Ветерани війни	438,83	851,06	1300,00	у 2,96 р.б.
3	Особи з інвалідністю	2725,82	2955,82	2955,82	108,44
4	Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування	42,61	45,93	44,73	104,98
5	Безробітні	186,50	96,10	94,20	50,51
6	Внутрішньо переміщені особи	8029,00	4856,91	4646,74	57,87

Джерело: складено автором на основі [2; 8; 11; 24; 26; 27; 59; 60]

У період 2022-2024 рр. спостерігається загальна тенденція до зменшення кількості деяких соціально вразливих категорій населення, зокрема пенсіонерів та безробітних. Так, чисельність пенсіонерів зменшилась з 10841,11 тис. осіб у 2022 р. до 1034,59 тис. у 2024 р., що свідчить про демографічні втрати та міграційні процеси. Подібна динаміка спостерігається серед безробітних – із 186,5 тис. у 2022 р. до 94,2 тис. у 2024 р. Водночас кількість ветеранів війни суттєво зросла – з 438,83 тис. у 2022 р. до 1300,0 тис. у 2024 р., що є прямим наслідком повномасштабної війни та розширення категорії учасників бойових дій [60].

Інші групи, такі як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, залишаються відносно стабільними за чисельністю, що вказує на сталий рівень проблем у цій сфері. Варто звернути увагу на різку зміну кількості внутрішньо переміщених осіб: у 2022 р. їх було понад 8 мільйонів, однак у наступні роки ця цифра знизилась до приблизно 4,6 мільйонів осіб у 2024 р., що свідчить як про повернення частини людей до місць постійного проживання, так і про міграційні процеси закордон [8]. Загалом аналіз демонструє, що соціальна політика держави має адаптуватися до динамічних змін соціально-демографічної ситуації та зростаючих потреб окремих категорій населення.

Соціальна політика на рівні органів місцевого самоврядування реалізується через діяльність відповідних структурних підрозділів, зокрема департаментів соціального захисту населення. Одним із таких органів є Департамент соціальної політики Житомирської міської ради, який здійснює безпосередню підтримку соціально вразливих верств населення громади, координує надання соціальних послуг, призначає і виплачує державну допомогу, організовує соціальні програми. Для кращого розуміння масштабу викликів, з якими стикається департамент, доцільно проаналізувати загальні тенденції в динаміці чисельності основних категорій отримувачів соціальної допомоги та обсягів бюджетного фінансування, що формують контекст його діяльності.

Діяльність Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради у 2024 р. була спрямована на реалізацію державної соціальної політики, забезпечення соціальної підтримки вразливих категорій населення, призначення та виплату державних допомог, а також правовий супровід соціальних питань. Згідно зі статистичними даними, поданими в офіційному звіті, управління активно надавало державні соціальні допомоги, здійснювало юридичну підтримку громадян та опрацьовувало велику кількість звернень. Загальна кількість прийнятих осіб склала 65000 громадян, що вказує на значний рівень звернень до органів соціального захисту. Прийнято 18815 осіб для отримання державних соціальних допомог за 23 різними видами допомог. З цього числа 11841 особі були призначені відповідні види допомог.

Також варто зазначити, що за 2024 р. спрямовано 924100,3 тис. грн на виконання заходів Комплексної Програми соціального захисту населення Житомирської міської територіальної громади [30]. Загалом на фінансування цих соціальних виплат було виділено 458643,5 тис. грн, що свідчить про високий рівень державної підтримки соціально вразливих верств населення та важливість подальшого розвитку соціальної політики в країні загалом і м. Житомир, зокрема (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Видатки на реалізацію Комплексної програми соціального захисту населення
Житомирської МТГ у 2024 р.

№	Напрямок використання коштів	Сума, тис. грн	Питома вага, %
1	Фінансування соціальних виплат	458643,5	49,6
2	Інші заходи соціального захисту (інтеграція, супровід тощо)	465456,8	50,4
Разом		924100,3	100,0

Джерело: складено автором на основі [12]

У межах реалізації соціальної політики на місцевому рівні Департамент соціальної політики Житомирської міської ради здійснює комплексну роботу щодо забезпечення соціального захисту окремих категорій сімей з дітьми відповідно до чинного законодавства України. До основних спеціалізованих законодавчих актів, на основі яких проводиться така діяльність, належать:

- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1992 р.);
- Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.);
- Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.);
- Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991 р.);
- Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005 р.);
- Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000 р.);
- Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.) [44].

На основі цих законодавчих актів у структурі діяльності Департаменту соціальної політики ЖМР виокремлюються такі типи соціальних послуг для сімей з дітьми:

- прості соціальні послуги, які не потребують постійної або систематичної допомоги. До них належать інформування, консультування, посередництво, представництво інтересів, надання притулку тощо;

- комплексні соціальні послуги, що передбачають системну міждисциплінарну підтримку, зокрема: догляд, виховання, кризове втручання, підтримане проживання, соціальну адаптацію, супровід сімей, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, супровід під час інклюзивного навчання, соціальну інтеграцію та реінтеграцію тощо;

- допоміжні соціальні послуги, які надаються у вигляді натуральної допомоги: продукти харчування, засоби особистої гігієни, предмети догляду, одяг, взуття, паливо, організація харчування та інші речі першої необхідності.

Окрім надання соціальних послуг і фінансової підтримки, Департамент соціальної політики Житомирської міської ради активно виконує правозахисні функції та реалізує юридичні повноваження. Упродовж звітнього періоду було здійснено таку правову роботу:

- розглянуто 52 судові справи;
- подано 123 судових звернень до відповідних установ і на захист громадян;
- опрацьовано 97 звернень від підприємств та фізичних осіб;
- підготовлено 123 заяви, звернення, претензії;
- оформлено 120 судових документів;
- розглянуто 98 документів з правових питань;
- надано правову допомогу 156 громадянам під час особистих прийомів [30].

Отже, аналіз діяльності Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради засвідчив високий рівень організації соціальної роботи на місцевому рівні. Значна кількість звернень громадян (понад 23 тисячі осіб), які отримали допомогу або консультації, свідчить про ефективне функціонування установи та її орієнтацію на потреби громади.

Пріоритетним напрямом соціальної політики Департаменту є підтримка сімей з дітьми, що підтверджується обсягами виплат і увагою до цільових категорій. Водночас, забезпечено соціальний захист інших вразливих груп населення – понад 15 тисяч осіб отримали різні види допомоги, що вказує на системність та охоплення широкого спектра соціальних потреб.

Особливе значення має правовий супровід соціальних питань, зокрема підготовка понад 120 судових документів та обробка понад 2700 звернень громадян. Це демонструє актуальність та необхідність юридичної підтримки в сфері соціального захисту. Окрема увага приділяється роботі з внутрішньо переміщеними особами: більше ніж 1500 заяв про розміщення відображають вплив воєнного стану на діяльність установи та її здатність адаптуватися до нових викликів [30].

Таким чином, Департамент соціальної політики Житомирської міської ради виконує ключову роль у реалізації соціальної політики на місцевому рівні, забезпечуючи стабільність, підтримку та розвиток громади в умовах як звичайного, так і кризового стану.

2.3. Особливості реалізації соціальної політики Департаментом соціальної політики Житомирської міської ради

Соціальна політика в державній установі є важливою складовою частиною загальної державної політики, яка має на меті забезпечення соціальних прав і благополуччя громадян. Вона охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на підтримку різних соціальних груп, забезпечення рівних можливостей, покращення умов життя та праці, а також надання соціальних послуг. У сучасних умовах важливість соціальної політики зростає, оскільки вона сприяє формуванню стабільного соціального середовища, підтримці соціальної справедливості та розвитку інститутів, що забезпечують підтримку вразливих верств населення [4].

Соціальне забезпечення займає провідне місце серед напрямів соціальної політики Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради, адже саме через нього реалізується принцип підтримки соціально вразливих категорій населення. За 2024 р. було надано широкий спектр державних соціальних послуг, що охопили 23 види допомог. Загалом до установи звернулося 18815 осіб, з яких 11841 особі допомога була призначена, а загальний обсяг фінансування склав 458643,5 тис. грн, що свідчить про вагомий ресурсний потенціал системи (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники реалізації соціальної політики Департаментом соціальної політики Житомирської міської ради 2024 р.

№	Показники	Осіб	Тис. грн.
1.	Державні соціальні допомоги	18815	458643,5
2.	Грошова допомога «Тепла зима»	2304	15735,7
3.	Адресні матеріальні допомоги, з них:	3615	8033,9
	- особи з інвалідністю 1-2 груп по зору	246	1107
	- члени сімей загиблих Захисників	86	8 550
	- забезпечено компенсацію оренди житла	1301	226
4.	Пільги та житлові субсидії:		
	- нараховано пільги	641	5131
	- виплата соціальних стипендій студентам	15048	29783
5.	Компенсації на житло		
	- захисники	79	170595,2
	- ВПО	17	32646,7
	- учасники бойових дій на територіях інших держав	11	20261,4
6.	Підтримка дітей яким встановлено статус члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни		
	Оздоровлення та відпочинок	121	3148,3
	Пам'ятні подарунки	118	310,3
7.	Допомога ВПО		
	Призначено допомогу	3075	130359,7
	Надано компенсацію по програмі «Прихисток»	2454	2049,9
8.	Соціальний захист «чорнобильців»		
	Проведено виплату щомісячної грошової допомоги на продукти харчування	2443	18,916
	Проведено виплату на оздоровлення	2077	209

Джерело: складено автором на основі [14]

У рамках сезонної підтримки було реалізовано програму грошової допомоги «Тепла зима», за якою 2304 особи отримали допомогу на загальну суму 15735,7 тис. грн. Ця ініціатива є прикладом оперативного реагування на підвищення потреб у період холодного сезону.

Окрему увагу приділено адресним матеріальним допомогам, що забезпечили підтримку 3615 особам на суму 8033,9 тис. грн, зокрема:

- 246 осіб з інвалідністю I–II групи по зору отримали 1107 тис. грн,
- 86 членів сімей загиблих Захисників України — 8550 тис. грн,
- 1301 особа отримала компенсацію за оренду житла на суму 6226 тис. грн [14].

Це свідчить про цілеспрямованість та адресність допомоги, орієнтованої на конкретні потреби різних соціальних категорій. У сфері пільг та житлових субсидій продовжується активна робота: до установи звернулося 14667 осіб, у Реєстр пільговиків громади було внесено дані про 3793 особи, а пільги нараховано 641 особі на суму 5131 тис. грн. Це підтверджує ефективність цифрових інструментів обліку та обробки даних у соціальній сфері [23].

Крім того, важливим напрямом стала виплата соціальних стипендій, якою охоплено 15048 студентів на суму 29783 тис. грн, що є вагомою інвестицією в доступ до освіти та соціальну підтримку молоді [14].

Додатково, у межах реалізації державної житлової політики для захисників України та членів їхніх сімей було забезпечено фінансування грошових компенсацій на житло. Зокрема, 79 особам, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, а також членам їхніх родин, виплачено компенсацію на загальну суму 170595,2 тис. грн. Окремо, 17 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з числа захисників та їхніх сімей отримали компенсації на 32646,7 тис. грн. Також 11 осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, та члени їхніх сімей були забезпечені житловими компенсаціями на суму 20261,4 тис. грн. Такий підхід свідчить про пріоритетність підтримки ветеранів та їхніх родин, зокрема в частині вирішення житлових питань [14].

У рамках соціального захисту дітей, які зазнали втрат через війну, було здійснено низку заходів підтримки для осіб, яким встановлено статус члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни. Зокрема, придбано пам'ятні подарунки для 118 дітей на загальну суму 310,3 тис. грн, що стало проявом шани й турботи з боку держави. Крім того, 121 дитина отримала можливість пройти оздоровлення та відпочинок у дитячому таборі «Артек-Карпати-Буковель», на що було спрямовано 3148,3 тис. грн. Такі заходи не лише сприяють емоційному відновленню дітей, але й створюють середовище підтримки та соціальної інтеграції [23].

Особлива увага в межах соціального забезпечення приділяється реабілітації громадян з інвалідністю та осіб, які потребують підтримки внаслідок обмежень життєдіяльності. У звітному періоді прийнято 13604 громадянина для організації відповідних заходів. Зокрема, 2377 осіб було прийнято для забезпечення 11030 одиниць допоміжних засобів реабілітації, що сприяє покращенню якості життя осіб з інвалідністю та їхній інтеграції в суспільство. Також 312 осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю було направлено до реабілітаційних установ, для чого укладено 181 договір на загальну суму 3279,1 тис. грн. Реалізація таких заходів є важливою складовою соціальної політики держави у сфері підтримки вразливих верств населення[14].

У контексті підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО) реалізовано низку заходів, спрямованих на забезпечення їхніх базових потреб і стабілізацію життєвих умов. Загалом зареєстровано 16138 ВПО, із яких 8245 осіб було прийнято на облік, а 1900 осіб – взято на облік вперше. З метою фінансової підтримки призначено допомогу 3075 особам на загальну суму 130359,7 тис. грн. Додатково, у межах державної програми «Прихисток», яка передбачає компенсацію витрат на проживання для тих, хто надає житло ВПО, 2454 особам було надано компенсацію на суму 2049,9 тис. грн. Ці заходи сприяють соціальній інтеграції переселенців і пом'якшенню наслідків втрати домівки внаслідок збройної агресії [13].

У сфері соціального захисту громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, вжито ряд заходів, спрямованих на підтримку цієї категорії населення. Загалом було прийнято 4461 особу, а також підготовлено документи для підтвердження статусу на 151 особу. Для забезпечення належного соціального захисту було проведено виплати 585 юридичним особам на 5011 осіб на загальну суму 31496 тис. грн. Крім того, 2443 особи отримали щомісячну грошову допомогу на продукти харчування на суму 18916 тис. грн, а 2077 осіб – виплати на оздоровлення в розмірі 209 тис. грн. У межах забезпечення доступу до медичних послуг профінансовано 572 рецепти на ліки на суму 455 тис. грн, що дозволило покращити якість життя осіб, які зазнали впливу радіаційного забруднення [23].

У межах реалізації державної соціальної політики важливу роль відіграє процес встановлення статусу окремим категоріям громадян, що потребують особливого соціального захисту. Зокрема, у 2024 р. Відділом з питань соціального захисту осіб з інвалідністю та інших категорій було проведено відповідну роботу щодо надання статусів, передбачених чинним законодавством (табл. 2.5). Найбільша кількість статусів була встановлена особам з інвалідністю внаслідок війни – 79 осіб, що свідчить про актуальність проблеми воєнних наслідків для населення.

Таблиця 2.5

Статистика встановлення статусу осіб з інвалідністю та інших категорій населення у м. Житомир за 2024 р.

№	Статус	Чисельність, осіб
1	Особи з інвалідністю внаслідок війни	79
2	Член сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни	67
3	Жертва нацистських переслідувань	0
4	Ветеран праці	6

Джерело: складено автором на основі [12]

Другу за чисельністю групу становлять члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни – 67 осіб, що також відображає трагічні наслідки бойових дій. Натомість статус ветерана праці було встановлено лише 6 особам, а жертв

нацистських переслідувань у цьому періоді не зафіксовано, що можна пояснити як демографічними змінами, так і специфікою звернень до органів соціального захисту [12].

У 2022 р. на ці потреби було спрямовано 425987 млн грн, у 2023 р. видатки зросли до 469251,2 млн грн, що пов'язано з посиленням соціальних програм у відповідь на виклики воєнного часу. У 2024 р. сума дещо знизилась до 464734,4 млн грн, що свідчить про оптимізацію витрат [9].

Соціальна політика в діяльності Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради реалізується через низку стратегічних напрямів, зокрема через Відділ соціальних допомог, який відіграє ключову роль у забезпеченні державної підтримки найуразливіших верств населення. Його діяльність охоплює призначення та виплату понад двадцяти видів соціальних допомог, у тому числі для сімей з дітьми, осіб з інвалідністю, пенсіонерів, малозабезпечених та внутрішньо переміщених осіб. Такий підхід забезпечує адресну допомогу та сприяє зниженню соціальної напруги в громаді.

У межах реалізації державних соціальних програм Відділ не лише забезпечує належне оформлення та виплату допомог, а й здійснює правовий та адміністративний супровід громадян. Зокрема, особлива увага приділяється наданню консультацій, оформленню документів, моніторингу ефективності допомоги, а також запобіганню зловживанням соціальними ресурсами. Такий комплексний підхід сприяє не лише забезпеченню соціальної справедливості, а й підвищенню ефективності управління ресурсами на місцевому рівні.

Варто зазначити, що соціальна політика держави реалізується не лише через прямі фінансові виплати, а й через низку активних заходів, які покликані створити умови для самозабезпечення громадян. Йдеться про підтримку на ринку праці, підвищення професійної мобільності населення, професійну орієнтацію молоді, що також входить до функціоналу органів місцевої влади. Це дозволяє сформувати сталу модель соціального розвитку, що орієнтована не лише на допомогу, а й на розвиток потенціалу людини.

Таким чином, діяльність Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради та його структурних підрозділів, зокрема Відділу соціальних допомог, є прикладом цілеспрямованої реалізації державної соціальної політики на регіональному рівні. Вона охоплює не лише надання матеріальної допомоги, а й комплексний соціальний супровід, підтримку інтеграційних процесів та регулювання соціально-трудова відносин. Це створює підґрунтя для підвищення якості життя населення та забезпечення соціальної стабільності в громаді.

У напрямку підтримки громадського сектору продовжено практику проведення конкурсів соціальних проєктів із залученням співфінансування з місцевого бюджету. Зокрема, підтримано ініціативи, спрямовані на соціальну адаптацію, інклюзію, психологічну підтримку та збереження історичної пам'яті. Серед реалізованих проєктів – «Дзвоніть! Ми вас чуємо!» від ЖОО УТОГ із сумою фінансування 10000 грн; «Інклюзивний культурно-мистецький простір «Музи об'єднують нас»», що реалізувався ГО ЖОО УТОС, – 9950 грн; «У пам'яті я проросту...» від ГО «Спілка жінок Житомирщини» – 10000 грн; «Вишиваємо перемогу разом» – ЖОГО «Український дім 21 століття» – 10000 грн; та ініціатива ГО «Волонтерський штаб Житомира» – «Алея вдячності» – також із фінансуванням у розмірі 10000 грн. Ці проєкти стали важливим елементом взаємодії громади та влади у вирішенні актуальних соціальних питань воєнного часу [23].

У рамках підтримки громадського сектору продовжено фінансування соціальних проєктів, що сприяють соціальній адаптації ветеранів, осіб з інвалідністю, а також організації культурно-спортивних заходів. Зокрема, фінансовано проєкт ГО «БратуБрат» на 18680 грн для реалізації освітньої програми для ветеранів з інвалідністю з управління FPV-дронами; проєкт ГО «УВО» на 18680 грн для проведення фестивалю військового братерства «Люди-ТИТАНИ» в Житомирській області; спортивний захід «Відкритий міський турнір з боксу пам'яті Андрія Лінійчука «КЕЛЬТА» на суму 18500 грн; ініціативу ЖОО УТОГ «Разом - ми сила!» на 18680 грн; а також

проект ГО ЖОО щодо соціальної адаптації та соціально-побутової реабілітації мешканців Житомирської ТГ та ВПО з інвалідністю по зору під час війни, спрямований на підтримку найбільш вразливих категорій населення. Ці ініціативи стали важливим інструментом для покращення якості життя учасників війни та забезпечення рівних можливостей для соціальної інтеграції [30].

У рамках підтримки активного довголіття та соціального обслуговування, Житомирський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) ЖМР обслуговує 5852 особи, з яких 1855 осіб отримують послугу догляду вдома. Для створення сприятливого середовища для розвитку та активної участі літніх громадян було організовано роботу «Університету третього віку» з наступними факультетами: «Здоровий спосіб життя, основи медицини та спілкування», «Мистецтво», «Комп'ютерна грамотність», і «Англійська для початківців». Протягом навчального року 48 осіб успішно пройшли навчання, що сприяло їх особистісному розвитку, покращенню здоров'я та інтеграції в суспільство. Ці заходи є важливим кроком до забезпечення гідного та активного життя старших людей [14].

У рамках соціального замовлення, зокрема для денного догляду осіб з інвалідністю (молодь від 18 до 35 років), у березні 2024 р. благодійною організацією «Благодійний фонд «Карітас-Житомир» було укладено договір про надання соціальної послуги. Компенсація надавачу вартості соціальної послуги становить 1000 тис. грн. За цей період послугою скористалися 26 осіб, що дозволило забезпечити їм необхідну допомогу та підтримку для активної участі в суспільному житті [25].

У рамках соціальної послуги підтримки життєстійкості, 11 січня 2024 р. було укладено Меморандум про співпрацю між виконавчим комітетом Житомирської міської ради та благодійною організацією «Благодійний фонд «BGV». Завдяки цьому 15 травня 2024 р. було відкрито центр життєстійкості в Житомирській міській територіальній громаді, який став важливим ресурсом

для підтримки місцевих мешканців. Послугою скористалися 4805 осіб, що дозволило забезпечити їм необхідну підтримку та ресурси для покращення їхнього соціального становища та життєстійкості [37].

Департамент соціального захисту населення надає різноманітні види соціальної допомоги, спрямовані на підтримку сімей з дітьми, а також осіб, які потребують допомоги у зв'язку з вагітністю, пологами та доглядом за дітьми. В таблиці 2.6 наведено дані щодо кількості осіб, які звернулися за допомогою, а також сум виплат, що були призначені для кожного виду допомоги.

Таблиця 2.6

Державна допомога сім'ям з дітьми м. Житомир за 2024 р.

№	Вид допомоги	Кількість звернень	Сума (тис. грн)
1	Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	345	868,8
2	Одноразова допомога при народженні дитини	864	34116,7
3	Допомога на дітей, які перебувають під опікою	53	6794,4
4	Допомога багатодітним сім'ям	159	13609,7
5	Допомога самотнім матерям	437	2119,4
6	Допомога по догляду за хворою дитиною	12	1009,2

Джерело: складено автором на основі [14]

Ці заходи сприяють поліпшенню соціального захисту та зменшенню фінансового навантаження на родини, які опиняються в складних життєвих обставинах.

Найбільшу суму виплат отримали особи, які звернулися за одноразовою допомогою при народженні дитини – 864 отримали допомогу на суму 34116,7 тис. грн. Це свідчить про значний попит на даний вид підтримки та важливість цієї допомоги для молодих сімей. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами також є значною, хоча кількість осіб, що звернулися, менша (345 осіб), на суму виплат призначено 868,8 тис. грн [14].

У той же час, допомога багатодітним сім'ям та самотнім матерям також відображає важливість соціальної підтримки для цих категорій. Допомога багатодітним сім'ям була надана 159 сім'ям на загальну суму 13 609,7 тис. грн,

що демонструє значну кількість одержувачів та велику загальну суму. Допомога одиноким матерям була призначена 158 сім'ям на суму 2119,4 тис. грн, що свідчить про певні труднощі, з якими зіштовхуються ці сім'ї [14]. Порівняно з іншими категоріями, допомога на дітей, які перебувають під опікою, та допомога по догляду за хворою дитиною мали меншу кількість одержувачів, але вони також є важливими напрямками соціальної допомоги.

Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Житомирської міської ради активно надає широкий спектр соціальних послуг для підтримки дітей з інвалідністю. Загалом, 569 дітей отримали соціальні послуги, серед яких найбільшу кількість склали реабілітаційні послуги – 480 дітей, що свідчить про високий попит на допомогу в сфері фізичної та психологічної реабілітації. Крім того, 41 дитина скористалася послугою денного догляду, що забезпечує необхідну підтримку в умовах щоденного перебування дітей в спеціалізованому закладі. Послуга раннього втручання, на яку звернулися 34 дитини, спрямована на надання своєчасної допомоги для покращення розвитку дітей з інвалідністю на ранніх етапах життя. Ці ініціативи значною мірою сприяють покращенню якості життя дітей та забезпечують їх інклюзію у суспільство [30].

У 2024 р. тривала реалізація проєкту «Мінімальний пакет інтегрованих соціальних послуг для сімей з дітьми» спільно з Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), спрямованого на покращення соціального захисту та підтримки сімей, особливо тих, що мають дітей з особливими потребами [23]. В рамках проєкту здійснюється реконструкція приміщення за адресою пр. Миру, 11, площею 290,5 кв.м., яке стане Центром надання послуг сім'ям з дітьми. Метою реконструкції є створення сучасного простору для надання широкого спектру послуг, таких як раннє втручання, денний догляд для дітей з інвалідністю, школа позитивного батьківства та психосоціальна підтримка. Це дозволить забезпечити більш ефективну підтримку сімей у складних ситуаціях та покращити загальний рівень благополуччя дітей і батьків у громаді.

Крім того, середні витрати на інші видатки, включно із судовими, а також на оплату послуг (крім комунальних) свідчать про підтримку інституційного середовища, в якому функціонує механізм соціального страхування. Такі видатки забезпечують належне реагування на звернення громадян, юридичний супровід страхових зобов'язань та матеріально-технічне забезпечення персоналу. Загалом, аналіз наданих даних демонструє достатній рівень організаційної та фінансової спроможності установи реалізовувати функції, пов'язані з соціальним страхуванням як складовою державної соціальної політики.

Соціальне забезпечення є важливими напрямками соціальної політики Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради. Згідно з таблицею 2.7, однією з основних програм є надання пільг на житлово-комунальні послуги для членів сімей загиблих учасників АТО/ООС та Захисників України, на що було передбачено 5327,2 тис. грн. Кошти було витрачено на 74,1%, що свідчить про надання пільг 743 особам. Це демонструє суттєву підтримку цієї категорії громадян, однак існують певні недофінансування або організаційні затримки, що можуть пояснити нецільове використання частини запланованих коштів.

Таблиця 2.7

Виконання соціальної політики Департаментом соціальної політики
Житомирської міської ради у 2024 р.

№	Напрямок діяльності	Опис заходу	Витрати, тис. грн.	Виконано, %	Скористалися послугами, осіб
1	2	3	4	5	6
1	Забезпечення надання додаткових пільг	Звільнення від сплати житлово-комунальних послуг для членів сімей загиблих учасників АТО/ООС, захисників України	3950,1	74,1	743
2	Поліпшення житлових умов	Грошова компенсація за належні для отримання жилі приміщення для деяких категорій осіб, які захищали незалежність України	168672,6	100,0	78

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5	6
3	Оздоровлення та санаторно-курортне лікування	Організація санаторно-курортного лікування для постраждалих учасників Революції Гідності та учасників АТО/ООС	0,0	0,0	Не визначено (залежить від надходження коштів з держбюджету)
4	Психологічна реабілітація	Організація надання послуг з психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності та учасників АТО/ООС	0,0	0,0	Не визначено (залежить від надходження коштів з держбюджету)
5	Професійна реадaptaція та соціальна адаптація	Організація соціальної та професійної адаптації постраждалих учасників Революції Гідності та учасників АТО/ООС, а також членів сімей загиблих	400,2	100,0	33
6	Одноразова грошова допомога при загибелі або інвалідності	Надання одноразової грошової допомоги в разі загибелі або інвалідності осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни»	7467,7	100,0	10
7	Фінансування заходів для бездомних осіб	Забезпечення фінансування для соціального захисту бездомних осіб та осіб, звільнених з місць позбавлення волі	1540,7	100,0	Не визначено (залежить від потреби)
8	Забезпечення ефективної роботи департаменту соціальної політики	Забезпечення діяльності департаменту соціальної політики Житомирської міської ради	38407,0	95,5	Не визначено
9	Врахування гендерних підходів у професійній діяльності	Проведення навчання для працівників соціальної сфери щодо впровадження гендерного підходу в професійній діяльності	0,0	0,0	Не здійснено

Джерело: складено автором на основі [23]

Щодо грошових компенсацій для осіб, які захищали незалежність України або членів їхніх сімей, зокрема компенсацій за житло, звіт за 2024 р. вказує на реалізацію програми на суму 168672,7 тис. грн, що забезпечило

виплату компенсацій 78 особам. Ця програма досягла 100% виконання, що свідчить про ефективність та повне забезпечення її фінансування. Однак, на компенсацію для інших категорій осіб, які брали участь у бойових діях на території інших держав, було витрачено лише 99,7% із запланованих 20313,6 тис. грн, що вказує на повне використання коштів, але можливі деякі незначні коригування у видатках.

Натомість, інші напрямки, такі як організація санаторно-курортного лікування та психологічної реабілітації, не були реалізовані в повному обсязі, зокрема через невиконання програм на суму 1402,6 тис. грн та 1554,3 тис. грн, що не витрачено через затримку у надходженні коштів з державного бюджету. Це підкреслює проблему в управлінні фінансами та ефективності виконання деяких соціальних ініціатив. У підсумку, незважаючи на реалізацію основних програм, існують виклики в організації та своєчасному фінансуванні окремих видів соціальної допомоги.

Отже, соціальне забезпечення займає важливе місце в соціальній політиці Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради, оскільки вони є основою для надання підтримки малозахищеним верствам населення і забезпечення стабільності в суспільстві. У 2024 р. департамент надав широкий спектр соціальних послуг, що включали 23 види допомог, на загальну суму понад 458 мільйонів гривень, підтримавши більше 18 тисяч осіб. Окремі програми, такі як адресні матеріальні допомоги, пільги, житлові субсидії та підтримка внутрішньо переміщених осіб, свідчать про орієнтованість на конкретні потреби громадян, а також про ефективне використання цифрових технологій для обробки даних. Таким чином, департамент відіграє важливу роль у покращенні якості життя жителів громади, сприяючи соціальній інтеграції та вирішенню життєвих проблем соціально вразливих груп.

2.4. Напрями поліпшення соціальної політики в системі державного управління України

Розвиток соціальної політики в системі державного управління України в умовах війни, що триває, вимагає цілісного та багатогранного підходу, який би забезпечував соціальний захист і добробут військовослужбовців та їхніх сімей, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та широких верств населення, які постраждали від війни. Соціальна політика має бути достатньо ефективною, щоб задовольняти нагальні потреби постраждалих від війни і водночас закладати фундамент для довгострокового відновлення та стабільності.

У цих умовах особливого значення набуває адаптивність та гнучкість системи державного управління, що повинна оперативно реагувати на соціальні виклики, пов'язані з воєнним станом. Необхідно впроваджувати механізми, які дозволяють оперативно перерозподіляти ресурси, модернізувати інститути соціального захисту, удосконалювати нормативно-правову базу та активізувати міжвідомчу співпрацю. Значна увага має приділятися не лише екстреній допомозі, а й побудові системи психологічної, медичної та професійної реабілітації, що сприятиме соціальній інтеграції постраждалих осіб у мирне життя. Одним із перспективних напрямів є цифровізація соціальних послуг, що дає змогу підвищити їх доступність і зменшити бюрократичне навантаження на громадян.

Сучасні виклики диктують потребу у формуванні соціальної політики нового типу — свідомої, прозорої, гуманної та орієнтованої на гідність людини. Особливої актуальності набуває участь громадськості, волонтерських ініціатив і ветеранських спільнот у формуванні рішень соціального характеру. Ці інституції не лише підсилюють державну політику, але й забезпечують її наближеність до реальних потреб суспільства. Такий підхід сприяє демократизації державного управління, формуванню довіри до влади та побудові нової соціальної угоди між державою і громадянами, що є критично важливим для сталого розвитку країни у повоєнний період.

Пропонуємо ключові напрями вдосконалення соціальної політики в системі державного управління України (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Напрями поліпшення соціальної політики в системі державного управління

Джерело: розроблено автором на основі [58, с. 13]

1. Посилення соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей

Посилення соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей є необхідним кроком для гарантування гідних умов життя тих, хто захищає країну на фронті, а також їхніх родин, які стикаються з численними викликами через втрату годувальника або інші обставини війни. Одним із основних напрямів є розширення комплексних соціальних програм, що надають фінансову підтримку військовослужбовцям, ветеранам та їхнім родинам. Це включає пенсійні плани, щомісячні надбавки за військову службу, спеціальні компенсації та пільги для сімей загиблих військових. Такі заходи створюють стабільність і забезпечують гідне життя навіть після завершення служби [6, с. 132].

Забезпечення охорони здоров'я, включаючи підтримку психічного здоров'я, є одним з важливих елементів соціального захисту для військовослужбовців та їхніх родин. Війна, особливо в умовах тривалого конфлікту, спричиняє фізичні та психологічні травми, тому важливо створити систему безкоштовних або субсидованих медичних послуг для військових, яка включатиме лікування та реабілітацію від травм, а також підтримку психічного здоров'я. Спеціалізовані реабілітаційні центри для військовослужбовців та їхніх сімей повинні стати частиною національної мережі, щоб забезпечити ефективне відновлення після травм і стресів, пов'язаних із війною.

Також важливим напрямком є розробка програм працевлаштування та професійної підготовки для військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя після служби. Програми допомоги у працевлаштуванні, кар'єрне консультування, а також професійне навчання мають на меті забезпечити плавний перехід на ринок праці для тих, хто завершив службу. Такі ініціативи допомагають не лише у працевлаштуванні, але й у соціальній адаптації військовослужбовців, даючи їм нові можливості для розвитку та забезпечення себе та своїх родин в умовах мирного часу.

2. Підтримка сімей загиблих воїнів

Підтримка сімей загиблих воїнів є важливою складовою соціальної політики в Україні, особливо в умовах війни. Важливим напрямом є розширення компенсаційних пакетів для родин військовослужбовців, які загинули або отримали поранення під час бойових дій. Такі компенсації повинні включати довгострокові пенсії для утриманців, фінансову допомогу на освіту дітей загиблих, а також надання житла та доступу до медичних послуг. Це дозволить родинам загиблих військових відчувати підтримку з боку держави та забезпечить їх фінансову стабільність у складні часи.

Психологічний і емоційний стан родин загиблих воїнів часто є важким, тому важливо надавати психосоціальну підтримку. Психологічне консультування, правова допомога та послуги з подолання емоційних травм

допоможуть родинам справлятися з горем і забезпечити їх емоційну підтримку. Це включає створення програм для надання психологічної допомоги, а також організацію груп підтримки, які б допомогли родинам пережити важкі періоди втрати [62, с. 160].

Крім того, держава повинна сприяти розвитку правової допомоги, зокрема надавати консультації та юридичну підтримку сім'ям загиблих щодо реалізації їхніх прав на компенсацію, пенсії та інші державні програми. Завдяки такій допомозі, родини можуть отримати належну підтримку у питаннях соціального захисту та правового забезпечення, що допоможе їм адаптуватися до змін у житті після втрати близької людини.

3. Гуманітарна допомога внутрішньо переміщеним особам (ВПО)

Гуманітарна допомога внутрішньо переміщеним особам (ВПО) є критично важливим напрямом соціальної політики в Україні, особливо в умовах війни. Одним із основних завдань є забезпечення доступу до основних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та правова підтримка. ВПО повинні мати спрощений доступ до медичних послуг і освіти, а також отримувати необхідну правову допомогу, зокрема в питаннях реєстрації та прав на пільги. Для цього необхідно спростити бюрократичні процедури, що дозволить внутрішньо переміщеним особам швидко отримати необхідну підтримку без зайвих труднощів.

Також важливо розробити ефективні програми забезпечення житлом та притулком для ВПО. Державна політика повинна зосереджуватися на створенні доступного житла, а також підтримці тимчасового житла для переміщених осіб у безпечних районах країни. Включення субсидій на оренду житла та житлової допомоги дозволить зменшити фінансовий тягар на родини ВПО, що стане важливим кроком для забезпечення їхньої стабільності в нових умовах. Це також допоможе полегшити процес адаптації до нових умов життя, покращуючи якість життя внутрішньо переміщених осіб [21, с. 242].

Не менш важливою є економічна підтримка та зайнятість для ВПО. Забезпечення доступу до допомоги по безробіттю, програм мікрофінансування

та стимулювання підприємництва допоможе переміщеним особам відновити свій економічний статус і знайти роботу або започаткувати власний бізнес. Крім того, програми професійного навчання та підтримки підприємництва створять умови для самозайнятості, допоможуть інтегрувати ВПО в ринок праці та забезпечать додаткові можливості для розвитку. Такі ініціативи допоможуть ВПО стати самодостатніми та знайти своє місце в економіці країни.

4. Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка постраждалого населення

Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка постраждалого населення є одним із найбільш нагальних напрямків соціальної політики в умовах війни в Україні. Розширені послуги з охорони психічного здоров'я повинні стати основною частиною національної стратегії підтримки громадян, зокрема військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та цивільного населення, яке постраждало від бойових дій. Це включає розробку доступних та ефективних програм для консультування, психотерапії та реабілітації постраждалих від травм, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Застосування сучасних методик психотерапії та реабілітаційних практик допоможе людям повернутися до нормального життя та відновити їхню психологічну стійкість після пережитих травм [47, с. 228].

Для забезпечення ефективності підтримки необхідно розвивати системи підтримки на рівні громад. Місцеві громади мають стати основними осередками підтримки постраждалих, де люди можуть отримати допомогу та знайти підтримку серед інших. Це може включати створення громадських центрів психічного здоров'я, де організовуватимуться як індивідуальні, так і групові терапевтичні сесії. Такі центри можуть стати важливими місцями для обміну досвідом та отримання психологічної підтримки, а також для розвитку груп підтримки за принципом «рівний-рівному», де постраждалі можуть взаємно підтримувати один одного в процесі реабілітації.

Ще однією важливою складовою є психосоціальна підтримка, яка включає заходи, спрямовані на покращення соціальної інтеграції та адаптації постраждалих осіб до мирного життя. Психосоціальні програми повинні поєднувати допомогу у подоланні емоційних травм, соціальну реабілітацію та заходи для зміцнення спільнот. Це може включати проведення тренінгів, психологічних груп, а також підготовку спеціалістів, які допоможуть постраждалим подолати не тільки індивідуальні труднощі, але й колективні соціальні проблеми. Важливою частиною цієї підтримки є інтеграція військовослужбовців та цивільних осіб, які пережили війну, у відновлення нормального соціального життя через активну участь у місцевих ініціативах і програмах.

5. Економічна реінтеграція та підтримка засобів до існування

Економічна реінтеграція та підтримка засобів до існування є критичним аспектом для відновлення економічної стабільності в Україні після війни, зокрема для постраждалих регіонів. Одним із важливих напрямів є мікрофінансування та підтримка малого бізнесу, яке здатне відновити економіку на місцевому рівні. Створення програм мікрофінансування з доступними кредитами під низькі відсотки дозволить підприємцям, особливо в районах, що постраждали від війни, відновити свою діяльність або започаткувати нові бізнеси. Ці ініціативи забезпечать нові робочі місця, підвищать рівень зайнятості та стимулюватимуть розвиток місцевих економік, що в свою чергу знизить соціальну напругу та допоможе постраждалим громадам повернутися до нормального життя [36, с. 79].

Наступним важливим напрямком є створення робочих місць на територіях, що постраждали від війни, що включає розробку державних програм для відновлення критично важливої інфраструктури. Інвестування в реконструкцію та розвиток сфер освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг допоможе створити тисячі нових робочих місць. Важливим аспектом є надання пріоритету при працевлаштуванні ветеранам, ВПО та тим, хто втратив засоби до існування через бойові дії. Це не лише сприятиме швидкому

відновленню соціально-економічної ситуації в регіонах, що зазнали руйнувань, але й забезпечить соціальну інтеграцію найбільш уразливих груп населення.

Такі програми економічної реінтеграції є ключовими для довгострокової стабільності України, оскільки вони дозволяють не тільки відновити економіку, але й створити сталу соціальну основу для постраждалих громад. Важливо, щоб ці програми були адаптовані до конкретних потреб регіонів, зокрема з акцентом на створення робочих місць для ветеранів та постраждалих громадян. Державна підтримка бізнесу та працевлаштування допоможе не лише відновити регіональні економіки, але й створити нові можливості для громадян, забезпечивши їм гідні умови для життя і праці в поствоєнний період.

6. Соціальний захист вразливих груп населення

Соціальний захист вразливих груп населення є важливим компонентом соціальної політики, особливо в умовах війни, коли потреби цих груп зростають. Забезпечення належного захисту для таких груп, як люди похилого віку, люди з інвалідністю та діти, є пріоритетом. Одним з основних напрямів є надання доступу до соціального житла, продовольчої допомоги та спеціалізованих медичних послуг. Для людей похилого віку та осіб з інвалідністю важливо створити умови для соціальної інтеграції, забезпечити їх соціальними виплатами та безпечними умовами для життя. Програми соціальної підтримки повинні враховувати особливі потреби цих груп, що дозволить покращити їхнє становище в складних умовах війни та післявоєнної відбудови [43, с. 106].

Особливу увагу слід приділяти захисту дітей, які постраждали від війни. Діти, які були розлучені зі своїми сім'ями, осиротіли або перебувають в зонах бойових дій, потребують спеціального підходу. Для таких дітей повинні бути створені безпечні умови для житла та розвитку, включаючи доступ до освітніх послуг. Враховуючи складні умови війни, забезпечення безперервного доступу до освіти є критично важливим. Онлайн-платформи, що забезпечують навчання, а також облаштування спеціальних освітніх центрів у безпечних

регіонах країни дозволять дітям продовжувати навчання та не втрачати можливості для розвитку, незважаючи на обставини.

Забезпечення освіти та соціального захисту для дітей, постраждалих від війни, не обмежується лише наданням тимчасових рішень, а передбачає систематичну підтримку, яка допоможе дітям адаптуватися до нових умов життя та відновити нормальний життєвий ритм. Важливо створювати програми соціальної інтеграції, що допомагають дітям, які пережили важкі травми, знову знайти себе в новій реальності. Програми, спрямовані на покращення психологічного стану дітей та надання їм ресурсів для навчання та розвитку, повинні стати основою системи соціального захисту.

7. Зміцнення систем соціального забезпечення

Зміцнення систем соціального забезпечення є надзвичайно важливим кроком для забезпечення стабільності та соціальної захищеності громадян, особливо в умовах війни. Одним із ключових напрямів є універсальне охоплення медичними послугами, що забезпечить доступ до необхідної медичної допомоги для всіх українців, зокрема для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто перебуває в зонах бойових дій. Розширення системи охорони здоров'я має включати не лише доступ до основних медичних послуг, а й безкоштовне забезпечення ліками, вакцинацією та травматологічною допомогою для жертв війни. Це дозволить знизити навантаження на медичні установи та забезпечити постраждалим від конфлікту необхідне лікування і реабілітацію [41, с. 87].

Іншим важливим напрямом є посилення системи допомоги по безробіттю для тих, хто втратив роботу через війну. В умовах конфлікту багато людей залишаються без джерела доходу, що створює серйозні економічні труднощі. Розширення системи соціального страхування на випадок безробіття дозволить забезпечити фінансову підтримку тим, хто не має можливості знайти роботу в цей складний період. Важливо, щоб допомога була достатньо високою для забезпечення базових потреб, поки особа шукає нову роботу або проходить курси для перенавчання.

Також необхідно створити механізми підтримки доходів для громадян, які втратили засоби до існування через руйнування інфраструктури або переміщення. Соціальні виплати та допомога повинні бути націлені на підтримку економічно уразливих груп населення, забезпечуючи їхню життєздатність у період після війни. Підтримка доходів має допомогти людям зберегти базовий рівень життя, доки вони не зможуть відновити свою трудову діяльність. Важливим аспектом є забезпечення прозорості в наданні таких виплат та доступності для всіх потребуючих.

8. Підтримка відновлення зруйнованих війною громад

Підтримка відновлення зруйнованих війною громад є важливим аспектом процесу реконструкції, який допоможе відновити нормальне функціонування постраждалих регіонів. Відновлення інфраструктури повинно бути пріоритетом, зокрема відновлення важливих об'єктів, таких як школи, лікарні, дороги та інші громадські споруди. Відновлення цих об'єктів не лише забезпечить повернення до нормального життя, але й створить численні робочі місця, що сприятиме економічному відновленню та розвитку місцевих громад. Важливо, щоб відбудова проводилася з урахуванням сучасних стандартів і була орієнтована на сталий розвиток.

Не менш важливою частиною відновлення є культурна та соціальна реабілітація. У деокупованих громадах, де війна залишила глибокі рани, важливо зосередити увагу на відновленні соціальної згуртованості. Підтримка програм, які об'єднують місцевих жителів, внутрішньо переміщених осіб та військовослужбовців, може стати ключовим елементом у зціленні соціальних розривів. Це включає в себе організацію культурних подій, проектів з відновлення історичної спадщини та ініціатив, спрямованих на розвиток спільної ідентичності, що допомагає зняти соціальну напругу і сприяє мирному співіснуванню [66].

Для ефективної реабілітації також важливо створювати платформи для діалогу та співпраці між різними групами населення, щоб сприяти відновленню довіри і налагодженню взаєморозуміння серед членів громади.

Такі ініціативи можуть включати програми на місцевому рівні, які будуть сприяти інтеграції внутрішньо переміщених осіб та соціальному відновленню. Ці заходи не тільки відновлять психологічний клімат у громадах, але й забезпечать довготривалу стабільність після війни, створюючи умови для розвитку та процвітання постраждалих територій.

9. Зміцнення законодавчої бази для соціального захисту, пов'язаного з війною

Зміцнення законодавчої бази для соціального захисту, пов'язаного з війною є необхідним кроком для створення ефективної та справедливої системи підтримки осіб, які постраждали від конфлікту. Комплексні правові реформи мають бути спрямовані на створення законів, що забезпечать належний захист для військовослужбовців, ветеранів та ВПО. Важливо розробити чіткі нормативно-правові акти, що визначають компенсації для постраждалих, гарантують доступ до довгострокового медичного обслуговування, а також надають права на соціальне забезпечення. Така реформа допоможе створити правову основу для підтримки осіб, які не лише пережили бойові дії, але й стикаються з тривалими наслідками війни.

Зміцнення законодавчої бази також має включати в себе створення механізмів контролю за виконанням соціальних прав та стандартів. Це передбачає не лише прийняття законодавчих актів, але й створення ефективної системи моніторингу, що дозволить своєчасно реагувати на проблеми, з якими стикаються постраждалі від війни. Прозорість та доступність цих механізмів допоможе збільшити рівень довіри до держави та її зобов'язань перед громадянами, що в свою чергу сприятиме ефективному соціальному відновленню [63].

10. Міжнародне співробітництво та гуманітарна допомога

Міжнародне співробітництво та гуманітарна допомога є важливими складовими у забезпеченні належного соціального захисту для постраждалих від війни в Україні. Співпраця з міжнародними організаціями відкриває можливості для отримання додаткової фінансової та гуманітарної підтримки

від таких організацій, як ООН та ЄС. Спільна робота з цими структурами дозволяє не лише залучати міжнародні ресурси, але й сприяти інтеграції міжнародних стандартів у системи соціального захисту України. Це може включати обмін досвідом, навчання персоналу та надання технічної підтримки для вдосконалення державної політики у сфері допомоги постраждалим.

Координація розподілу допомоги є критично важливою для забезпечення ефективності та справедливості у наданні гуманітарної допомоги. Розробка прозорих механізмів для розподілу як національної, так і міжнародної допомоги дозволить забезпечити, що ресурси потрапляють до тих, хто найбільше потребує підтримки. Це особливо важливо в умовах війни, коли ефективне використання кожного ресурсу може мати вирішальне значення для життя та добробуту постраждалих. Такі системи мають включати чіткі критерії відбору одержувачів допомоги та розподілу ресурсів на всіх рівнях [40, с. 32].

Для забезпечення прозорості та запобігання зловживанням необхідно створити незалежні механізми моніторингу та підзвітності. Це включає залучення незалежних організацій, громадських організацій і міжнародних партнерів для моніторингу процесу надання гуманітарної допомоги та оцінки її ефективності. Завдяки таким механізмам можна знизити ризики корупції та зловживань, що, в свою чергу, сприятиме більшому довірі громадян до державної системи соціального захисту та міжнародної підтримки.

11. Адаптація та гнучкість соціальної політики

Адаптація та гнучкість соціальної політики є важливими компонентами, що дозволяють ефективно реагувати на виклики війни та допомогти постраждалому населенню. Регулярний моніторинг та оцінка програм соціального захисту допомагають визначити, чи відповідають надані послуги реальним потребам громадян. Це включає не лише збирання статистичних даних, але й активне слухання відгуків бенефіціарів. На основі зібраної інформації політика може бути адаптована для покращення результатів, що є критично важливим в умовах постійних змін, спричинених війною [70].

Гнучкість у впровадженні політики передбачає здатність швидко реагувати на зміну ситуації. В умовах постійних змін, соціальна політика повинна бути достатньо гнучкою для того, щоб можна було оперативного перенаправляти ресурси до нових кризових зон або змінювати графіки виплат, залежно від потреб. Наприклад, під час зростання кількості ВПО чи у разі природних катастроф, що виникають під час війни, гнучкість у розподілі допомоги та її термінах є надзвичайно важливою для ефективного реагування.

Адаптивність соціальної політики також включає здатність до швидкої зміни механізмів надання допомоги в залежності від того, як змінюється ситуація в країні. Це дозволяє не лише покращити підтримку тих, хто найбільше потребує допомоги, але й забезпечити, щоб ресурси не витрачались даремно або не спрямовувались в регіони, де потреби вже були задоволені. Водночас, ця гнучкість дозволяє державі не тільки оптимізувати використання ресурсів, але й надавати допомогу максимально ефективно та своєчасно.

12. Інформування та залучення громадськості

Інформування та залучення громадськості є важливими елементами в забезпеченні ефективної підтримки для військовослужбовців, ветеранів та інших постраждалих груп. Кампанії з інформування громадськості повинні бути спрямовані на підвищення обізнаності про існуючі соціальні послуги, зокрема для тих, хто постраждав від війни. Це може включати в себе широкі інформаційні кампанії, що поширюються через різні медіа-канали, соціальні мережі та інші платформи. Такі кампанії повинні не лише інформувати про доступні послуги, але й зміцнювати національну солідарність, підвищуючи розуміння та підтримку з боку громадян для тих, хто потребує допомоги [22, с. 170].

Важливим аспектом є взаємодія з громадянським суспільством, яке відіграє ключову роль у визначенні реальних потреб постраждалого населення. Організації громадянського суспільства можуть надати цінну інформацію щодо конкретних потреб та допомогти організувати ефективний доступ до послуг. Спільна робота з такими організаціями дозволяє

забезпечити доступність послуг та допомогти скоротити бюрократичні перепони для людей, що потребують соціальної підтримки. Крім того, громадські організації можуть допомогти з координуванням волонтерських ініціатив, що надають додаткову підтримку.

Також необхідно заохочувати громадян до активного залучення у процес підтримки постраждалих від війни. Підвищення рівня обізнаності через кампанії може створити атмосферу взаємопідтримки, в якій кожен громадянин буде відчувати свою відповідальність за допомогу тим, хто пережив травми війни. Це може включати волонтерську діяльність, пожертви або інші форми допомоги, що дозволяють зберегти соціальну єдність та спільно долати наслідки війни.

Отже, для поліпшення системи державного управління України необхідно здійснити комплексну реформу, яка включатиме удосконалення інституційної структури, підвищення ефективності публічного адміністрування та забезпечення прозорості державних процесів. Важливими напрямками є посилення правового захисту громадян, впровадження інноваційних технологій для покращення доступу до державних послуг, а також зміцнення механізмів контролю та боротьби з корупцією. Окрім цього, важливо забезпечити постійний моніторинг та оцінку ефективності урядових програм, орієнтуючи їх на реальні потреби населення і реагуючи на зміни в соціально-економічному середовищі.

Висновки до розділу 2

Сучасний стан соціальної політики в системі державного управління України є важливим елементом для забезпечення благополуччя громадян, особливо в умовах тривалого збройного конфлікту та економічної нестабільності. Діяльність державних установ, зокрема Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради, спрямована на реалізацію соціальних програм, що забезпечують підтримку вразливих категорій

населення, зокрема ветеранів, осіб з інвалідністю, ВПО, а також інших соціально незахищених громадян. Завданням Департаменту є надання всебічної допомоги, організація надання пільг, компенсацій та іншої соціальної підтримки.

Соціальна політика в державних установах України, зокрема в рамках діяльності місцевих органів влади, забезпечує реалізацію прав громадян на соціальне забезпечення та допомогу в різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, пенсійне забезпечення та працевлаштування. Проте існують суттєві проблеми, зокрема в забезпеченні доступності послуг, їх оперативності та прозорості, а також у забезпеченні ефективного розподілу ресурсів між різними групами населення, що вимагає удосконалення національної системи соціального захисту та реформування існуючих механізмів надання допомоги.

Одним із ключових напрямів соціальної політики є соціальне забезпечення та соціальне страхування, які в Україні є основними інструментами підтримки соціально незахищених категорій населення. Зокрема, система пенсійного забезпечення, страхування на випадок безробіття та медичне страхування мають важливе значення для забезпечення фінансової стабільності громадян у випадку втрати працездатності або в разі інших соціальних ризиків. Проте, наявність системних проблем, таких як низька якість послуг і недостатня соціальна підтримка для окремих груп населення, вимагає реорганізації і підвищення ефективності цих систем.

Напрями поліпшення в системі державного управління України, зокрема в контексті соціальної політики, передбачають удосконалення інституційної спроможності органів влади, створення прозорих і ефективних механізмів соціальної підтримки, а також реформи в галузях соціального забезпечення, охорони здоров'я та працевлаштування. Одним із ключових аспектів є підвищення ефективності соціальних програм, в тому числі через використання сучасних інформаційних технологій для полегшення доступу громадян до державних послуг та зниження рівня бюрократії.

Для досягнення значних результатів в реформуванні соціальної політики необхідно створити дієві механізми моніторингу та оцінки ефективності діяльності органів влади. Це дозволить своєчасно виявляти проблеми в реалізації соціальних програм та коригувати їх відповідно до потреб громадян. Важливим елементом також є залучення громадянського суспільства та міжнародних партнерів до процесу розробки та реалізації соціальної політики для забезпечення прозорості і підвищення довіри до державних інститутів.

Загалом, внаслідок війни сучасний стан соціальної політики в Україні свідчить про необхідність комплексних реформ, орієнтованих на покращення соціального захисту населення, особливо вразливих груп. Для цього важливо не тільки реформувати існуючі системи, але й впроваджувати нові підходи до управління соціальними процесами, які відповідають реаліям та викликам сучасного часу.

ВИСНОВКИ

1. У процесі дослідження встановлено, що соціальна політика є однією з ключових складових системи державного управління, яка покликана забезпечувати соціальний захист громадян, формування умов для гідного життя, реалізацію соціальних прав і свобод. Її ефективність безпосередньо впливає на рівень соціальної справедливості, стабільність у суспільстві та довіру до держави.

Основними напрямками сучасної соціальної політики є підтримка малозабезпечених верств населення, пенсійне забезпечення, соціальне страхування, політика зайнятості, забезпечення прав осіб з інвалідністю, ВПО, ветеранів та інших категорій. До основних інструментів реалізації соціальної політики належать соціальні програми, трансферти, державне регулювання та система соціальних послуг.

Таким чином, соціальна політика охоплює широкий спектр напрямів діяльності держави, що потребує узгоджених дій на центральному й місцевому рівнях. Її реалізація має бути системною, з урахуванням поточних викликів, зокрема демографічних, економічних і політичних змін, що відбуваються в Україні.

2. У межах дослідження було виявлено, що правове регулювання соціальної політики в Україні здійснюється на основі Конституції України, Законів України («Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про соціальні послуги», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» і т.д.), а також нормативно-правових актів. Це формує необхідне правове підґрунтя для реалізації соціальних функцій держави.

Інституційне забезпечення соціальної політики представлено системою центральних і місцевих органів виконавчої влади, зокрема Міністерством соціальної політики України, Пенсійним фондом, фондами соціального страхування, управліннями соцзахисту на місцях. У процесі реформ важливу

роль відіграють і громадські організації, які посилюють соціальну орієнтованість державної політики.

Разом із тим, у законодавстві та інституційній системі соціального забезпечення все ще спостерігається фрагментарність, дублювання функцій і недостатня гнучкість в умовах воєнного стану. Це вимагає подальшого вдосконалення механізмів міжвідомчої координації, цифровізації послуг та впровадження інноваційних моделей управління.

3. Аналіз діяльності Департаменту соціальної політики Житомирської міської ради свідчить про активне впровадження програм підтримки найбільш вразливих верств населення, зокрема ВПО, людей з інвалідністю, багатодітних родин та одиноких пенсіонерів. Установа реалізує численні проєкти у співпраці з громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Однією з особливостей функціонування Департаменту є орієнтація на оперативне реагування на нові виклики, зокрема пов'язані з війною та внутрішнім переміщенням населення. Було впроваджено сучасні сервіси (наприклад, електронний кабінет для отримання послуг), а також підвищено мобільність та адаптивність надання допомоги.

Узагальнюючи досвід функціонування Департаменту, можна зробити висновок, що ефективна соціальна політика на місцевому рівні потребує професійної команди, постійної аналітики потреб громадян, партнерства з недержавним сектором і політичної підтримки з боку органів місцевого самоврядування.

4. Серед основних проблем, що перешкоджають реалізації ефективної соціальної політики в Україні, варто відзначити недостатнє фінансування, застарілу інфраструктуру, низьку якість статистичних даних щодо потреб населення, обмеженість кадрів у сфері соціального захисту та надмірну бюрократизацію. Також спостерігається нерівномірність у доступі до соціальних послуг між різними регіонами.

Для покращення ситуації доцільно посилити інституційну спроможність органів соціального захисту, розширити цифрові сервіси, модернізувати

механізми оцінки потреб населення, а також підвищити рівень прозорості та підзвітності у сфері соціального забезпечення. Не менш важливо – налагодити ефективну комунікацію між громадянами та органами влади.

Запропоновані у роботі напрями вдосконалення соціальної політики, серед яких інформування громадськості, зміцнення партнерств з громадським сектором, підвищення ефективності управління соціальними ресурсами, мають реальну перспективу бути впровадженими в практику державного управління як на центральному, так і на місцевому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков О.А. Глобальна соціальна політика: проблеми і тенденції розвитку. *Політологічний вісник*. 2020. Випуск 57. С. 380–390.
2. Аналітика. *Ветеранський фонд (Поруч з ветераном)*. URL: <https://surl.li/twaqoa>.
3. Бандура І. С. Інструменти та моделі державної соціальної політики різних країн. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 13. С. 94–98.
4. Бондар М. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10>.
5. Бондаренко С. М. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>
6. Бортняк К. В., Макарова Т. П. Сучасний стан адміністративно-правової системи соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей в Україні. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Juridical Sciences*. 2024. № 2. С. 130–139. URL: <https://doi.org/10.32782/tnu-2707-0581/2024.2/20>.
7. Бюджет-2023: На пенсійне забезпечення та соціальний захист передбачено 442,3 млрд грн. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://surl.li/ermpbk>.
8. В Україні майже 46 тисяч дітей, позбавлених батьківського піклування – Мінсоцполітики. *Суспільне*. 2024. URL: <https://surl.lu/pijgce>.
9. Видатки державного бюджету України 2022–2024. *Мінфін*. URL: <https://surl.li/dlbdkk>.
10. Видатки та доходи бюджету Фонду 2024. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://surli.cc/ooocol>.
11. Внутрішньо переміщені особи. *Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики України*. URL: <https://surl.li/igsevb>.

12. Департамент соціальної політики Житомирської міської ради. *Clarity Project*. URL: <https://surl.li/eghlhq>.
13. Департамент соціальної політики Житомирської міської ради. *Data.gov.ua*. URL: <https://surl.li/qmqmxj>.
14. Департамент соціальної політики. *Житомирська Міська Рада*. URL: <https://surl.li/hbefpj>.
15. Держбюджет-2025: Видатки на соціальний захист осіб з інвалідністю збільшено на 300 млн грн порівняно з 2024 роком. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://surl.li/ulbyqe>.
16. Добре́ва Н. Ф. Концептуальні основи формування соціальної політики в сучасних умовах функціонування економічної системи України. *Ефективність державного управління*. 2023. Вип. 44(2). С. 73–79.
17. Єрмакова О. А. Інструменти державної інноваційної політики України в контексті впровадження європейського досвіду. *Механізм регулювання економіки*. 2016. № 1 (71). С. 85–96.
18. Житомирський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Житомирської міської ради. *Житомирська Міська Рада*. URL: <https://surl.li/yqzftm>.
19. Житомирський міський центр соціальних служб міської ради. *Житомирська Міська Рада*. URL: <https://surl.li/vsmjgk>.
20. Жмурко І. В. Сутність пенсійної системи та її місце в системі соціального захисту населення. *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С. 303–306.
21. Заїка В., Палець М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами як фактор їх соціальної адаптації. Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу: збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф., 5-6 грудня 2023 р. / Полт. ін-т економіки і права Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ППЕП, 2024. С. 242–247.

22. Заяць О. Роль соціальних мереж у публічному управлінні та адмініструванні: канали взаємодії та їх ефективність. *Економічні горизонти*. 2024. № 2-3(28). С. 169–178.

23. Звіти про виконання паспортів бюджетних програм місцевого бюджету департаменту соціальної політики Житомирської міської ради. *Data.gov.ua*. 2024. URL: <https://surl.li/rlkztf>.

24. Звітність. Пенсійний фонд України. URL: <https://surl.li/qthngw>.

25. Карітас Житомир. *Caritas Zhytomyr*. URL: <https://surl.li/sbuliz>.

26. Кількість зареєстрованих безробітних. *Мінфін*. URL: <https://surl.li/isfyaa>.

27. Кількість українців з інвалідністю. *Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю*. URL: <https://www.ispf.gov.ua/>.

28. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII: станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

29. Коломойцев М. М. Сімейна політика як один із напрямів соціальної політики держави. *Митна справа*. 2015. № 2(2.1). С. 213–217.

30. Комплексна Програма соціального захисту населення Житомирської міської об'єднаної територіальної громади на 2021–2025 роки. *Житомирська Міська Рада*. URL: <https://surl.li/ipvexk>.

31. Конституція України: (з офіц. тлумаченням Конституц. Суду України). Київ: Ліра, 2006. 96 с.

32. Крюков О. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Актуальні проблеми державного управління*. 2020. № 1. С. 31–37.

33. Линдюк С. Концептуальні засади забезпечення соціальної безпеки в умовах воєнного стану. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. № 2 (14). С. 202–220. URL: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2\(14\)-202-220](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-2(14)-202-220).

34. Лібанова Е. М. Проблеми розвитку ринку праці в контексті соціальної політики України, загроз та викликів ХХІ століття. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2021. № 2. С. 41–46.

35. Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 1 (9). С. 9–22.

36. Мануїлова К.В., Мартиненко В.В. Соціальна політика в громадах України в умовах воєнного стану. Місцеве самоврядування в Україні та світі: теорія та практика: *матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 5 листопада 2024 року*. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 78–81.

37. Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю між виконавчим комітетом Житомирської міської ради та благодійною організацією «Благодійний фонд «BGV». *Житомирська Міська Рада*. 2024. URL: <https://surl.li/omjdwH>.

38. Мних М. В. Соціальна політика нашої держави в умовах асоційованого членства України в ЄС. *Український соціум*. 2020. № 3. С. 114–124.

39. Моторнюк У. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. *Економіка та держава*. 2016. № 12. С. 23–26.

40. Назарова Т., Линник В. Дослідження впливу реформ на соціально-економічний розвиток територіальних громад. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2024. №4. С. 31–36.

41. Осіпова А. А. Оцінка впливу війни на систему соціального забезпечення в Україні. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: *матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 27 травня 2024)*. Умань : УНУС, 2024. С. 86–88.

42. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII: станом на 27 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

43. Панченко А. О. «Вразливі групи населення» як оцінка категорія права соціального захисту. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2024. Вип. 2024, № 1. С. 105–114. URL: <https://doi.org/10.32755/sjlaw.2024.01.105>.

44. Перелік основних нормативно-правових актів, якими керується департамент соціальної політики Житомирської міської ради у процесі надання адміністративних та інших послуг. *Data.gov.ua*. URL: <https://surl.li/cqdrpn>.

45. Підлипна Р. П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2021. № 1(1). С. 16–22.

46. Положення про Департамент Житомирської міської ради. *Житомирська Міська Рада*. 2023. URL: <https://surl.li/ywdauj>.

47. Приходько А. І. Відновлення та розвиток громад після збройного конфлікту: роль соціальної роботи. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: *матеріали всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 220-річчю від дня заснування Ун-ту, м. Харків, 7 листоп. 2024 р.* Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 227–232.

48. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 № 1768-III: станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.

49. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 № 1105-XIV: станом на 4 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

50. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI: станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

51. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII: станом на 27 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

52. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII: станом на 14 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>.

53. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII: станом на 9 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

54. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII: станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

55. Програма гуманітарної грошової допомоги ЮНІСЕФ для українців. *ЮНІСЕФ*. URL: <https://surl.li/bycclr>.

56. Слюсаренко К. В. Соціальна політика ЄС: сучасні виклики та перспективи. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 27, № 1. С. 80–90.

57. Смагло О. В. Соціальна політика: реалії та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38(2). С. 70–73.

58. Смирнов І. М. Механізми державного управління системою надання соціальних послуг в умовах децентралізації владних повноважень: дис. д-ра філософії: 281 Публічне управління та адміністрування. Чернігів, 2024. 213 с.

59. Соціальний захист населення України 2022. *Держстат України*. URL: <https://surl.li/rcsaft>.

60. Соціальний захист населення України 2023. *Держстат України*. URL: <https://surl.li/ofurhd>.

61. Соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. *Департамент соціального забезпечення Міністерства оборони України. Головне управління соціальної підтримки*. 2025. URL: <https://surl.li/ekubxi>.

62. Токарук Л.С. , Ніколаєнко В.В. Зміст соціально-педагогічного супроводу сімей загиблих військовослужбовців фахівцями територіальних

центрів комплектування та соціальної підтримки. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології: *матеріали IX Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (15-16 березня року, Київ)*. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. С. 160–162. URL: <https://surl.lu/gpylvx>.

63. Філон М. М., Кірбай Т. В. Роль державного регулювання в стабілізації економіки України: практичні аспекти. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. №3–4. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14016115>.

64. Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Житомирської міської ради. *Житомирська Міська Рада*. URL: <https://surl.li/lchhxf>.

65. Чорна Л. О., Кудлаєнко С. В. Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 16–20.

66. Шпатакова О., Іваненко Р., Погребиський М. Перспективи відновлення критичної інфраструктури на деокупованих територіях України. *Economy and Society*. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-5>.

67. Яковенко Р. В. Якість життя та соціальна політика в концепції людського потенціалу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2021. Вип. 22(2). С. 450–456.

68. A proactive approach: Examples for integrating disaster risk reduction and mental health and psychosocial support programming / B. Gray et al. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2021. Vol. 54. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2021.102051>.

69. Barton T. Teaching Note: Using Wilensky and Lebeaux's "Conceptions of Social Welfare" in Social Welfare Policy Classes. *Journal of Baccalaureate Social Work*. 2014. Vol. 19. № 1. P. 45–51. URL: <https://doi.org/10.18084/basw.19.1.v28l6846v161g342>.

70. Bayesian adaptive trials for social policy / S. Cripps et al. *Data & Policy*. 2025. Vol. 7. URL: <https://doi.org/10.1017/dap.2024.97> (date of access: 14.04.2025).

71. Clapham D., Kemp P., Smith S. J. Housing Disadvantage. *Housing and Social Policy*. London, 2020. P. 56–84. URL: https://doi.org/10.1007/978-1-349-20676-6_3.

72. Collins H. Discrimination, Equality and Social Inclusion. *Modern Law Review*. 2023. Vol. 66. № 1. P. 16–43. URL: <https://doi.org/10.1111/1468-2230.6601002>.

73. Esping-Andersen G. Welfare States without Work: The Impasse of Labour Shedding and Familialism in Continental European Social Policy. *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London EC1Y 1SP United Kingdom. P. 66–87. URL: <https://doi.org/10.4135/9781446216941.n3>.

74. Kostrytsia V., Burlai T., Blyzniuk V. Deformations of the institution of social dialogue in Ukraine as a factor of social desolidarization. *Ekonomična teoriâ*. 2024. Vol. 2024. № 3. P. 24–53. URL: <https://doi.org/10.15407/etet2024.03.024>.

75. Kovalevich D. Social protection of the population as an important directive of the state social policy. *Herald UNU. International Economic Relations And World Economy*. 2020. № 30. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-16>.

76. Marshall T. H. The Recent History of Professionalism in Relation to Social Structure and Social Policy. *The Canadian Journal of Economics and Political Science*. 2019. Vol. 5. № 3. P. 325. URL: <https://doi.org/10.2307/137036>.

77. Rawolle S., Lingard B. Bourdieu and doing policy sociology in education. *Education Policy and Contemporary Theory*. 2015. P. 15–26. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315818429-2>.

78. Social Policy. An Introduction. / J. Bradshaw et al. *The Economic Journal*. 2015. Vol. 85. № 339. P. 653. URL: <https://doi.org/10.2307/2230920>.

79. Titmuss R. M. War and Social Policy. *Essays on The Welfare State*. 2018. P. 44–53. URL: <https://doi.org/10.51952/9781447349532.ch004>.
80. Tong M. A Literature Review on Targeted Poverty Alleviation and Social Work. *Poverty-Alleviation and Social Work in China*. Singapore, 2024. P. 1–49. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-97-9681-6_1.
81. Williams F. Towards the Welfare Commons: contestation, critique and criticality in social policy. *Social Policy Review* 27. 2015. P. 93–112. URL: <https://doi.org/10.56687/9781447322788-008>.